

Een onderzoek naar de betekenis van genderperformativiteit in femicide in Nederland

Masterthesis Annemieke Smit, ter afronding van de master Humanistiek
Universiteit voor Humanistiek te Utrecht

Naam: Annemieke Smit
Student nummer: 1018078
E-mail: annemiekemsmi@gmail.com
Vakcode: M3-MT
Begeleider: Dr. Femmianne Bredewold
Meelezer: Dr. Abdelilah Ljamai
Examinator: Annemiek Schilpzand
Aantal woorden: 19817

Utrecht, 16 augustus 2024

Abstract

In Nederland is femicide - de moord op vrouwen en meisjes vanwege hun geslacht - een structureel maatschappelijk probleem waar tot op heden onvoldoende rekening wordt gehouden met de rol die gender speelt. In deze thesis is de betekenis van genderperformativiteit in het fenomeen femicide in Nederland onderzocht. Hiervoor is gebruikgemaakt van de theorie van Judith Butler. De hoofdvraag luidt: Welke betekenis heeft genderperformativiteit in femicide in Nederland? Om deze vraag te beantwoorden wordt allereerst Judith Butler's theorie van genderperformativiteit geanalyseerd. Butler stelt dat gender niet een vaste identiteit is maar eerder het resultaat van herhaalde normatieve handelingen en gedragingen binnen culturele normen en verwachtingen. Ten tweede wordt het fenomeen femicide geanalyseerd waaruit blijkt dat femicide ook in ogenschijnlijk geëmancipeerde samenlevingen zoals Nederland een structureel maatschappelijk probleem is. De meest voorkomende vorm van femicide in Nederland is intieme femicide waarbij een vrouw wordt vermoord door haar partner of ex-partner. Wanneer de vrouw haar man verlaat loopt zij het grootste risico vermoord te worden. Ook is duidelijk geworden dat Nederland in vergelijking tot andere Europese landen onvoldoende adequaat beleid heeft ontwikkeld om femicide tegen te gaan terwijl femicide de meest voorspelbare moord is en juist hierom voorkomen kan worden. Ten derde is het concept genderperformativiteit toegepast op femicide in Nederland. Hieruit is naar voren gekomen dat vrouwen vaak vermoord worden wanneer zij afwijken van traditionele normen van vrouwelijkheid zoals het streven naar onafhankelijkheid. Femicide kan eerder worden gezien als een uiting van mannelijkheid waarbij mannen geweld gebruiken tegen vrouwen die zich subversief gedragen en daarmee hun mannelijkheid aantasten. Femicide benadrukt de rigide en vaak gewelddadige uiting van mannelijkheid als reactie op bedreigingen van de mannelijke identiteit. Bovendien toont het aan hoe vrouwelijkheid wordt geconstrueerd en benut binnen patriarchale structuren waarbij vrouwen gereduceerd worden tot traditionele rollen en hun veiligheid afhankelijk is van onderdanigheid aan mannen.

Kernwoorden: *Genderperformativiteit, femicide, gender, mannelijkheid, vrouwelijkheid, heteronormativiteit*

Voorwoord

Deze scriptie markeert het einde van mijn studietijd aan de Universiteit voor Humanistiek. Een periode waarin ik veel heb geleerd en die ik als bijzonder heb ervaren. Ik ben dankbaar voor de mensen die ik heb ontmoet. De inzichten die ik heb opgedaan zullen een blijvende invloed hebben op mijn persoonlijke en professionele leven. Verder had ik dit niet kunnen voltooien zonder de begeleiding van velen aan wie ik mijn dankbaarheid wil uitspreken. Allereerst dank aan mijn scriptiebegeleider Femmianne Bredewold voor haar feedback en vertrouwen. Verder dank aan de lieve mensen die met mij hebben gesproken over dit onderwerp en soms voor afleiding hebben gezorgd die ik nodig had.

Inhoudsopgave

Inleiding en probleemstelling	4
Hoofdvraag:	8
Methodische verantwoording	8
Hoofdstuk 1	11
<i>Wat is genderperformativiteit volgens Judith Butler en hoe ziet genderperformativiteit eruit in de huidige Nederlandse samenleving?</i>	11
1.1 Inleiding	11
1.2 Context	11
1.3 Wat is gender volgens Butler ?	12
1.4 De drie kenmerken van gender performativiteit	14
1.5 Hoe ziet gender performativiteit eruit in de huidige Nederlandse samenleving?	16
1.6 Gender stereotypes in Nederland	18
1.7 Deelconclusie	19
Hoofdstuk 2	20
<i>Wat is femicide en hoe ziet femicide eruit in Nederland?</i>	20
2.1 Inleiding	20
2.2 Het ontstaan van het begrip femicide	20
2.3 Definities van femicide	21
2.4 Intieme en niet-intieme femicide	23
2.5 Femicide in Nederland	24
2.6 De Nordic Paradox	25
2.7 Beleid in Nederland	26
2.8 Deelconclusie	28
Hoofdstuk 3	28
<i>Welke betekenis heeft genderperformativiteit in femicide in Nederland?</i>	28
3.1 Inleiding	28
3.2 Algemene analyse	29
3.3 Misogynie en seksisme	30
3.4 Mannelijkheid en ouderschap	30
3.5 Vrouwelijkheid en slachtofferschap	31
3.6 (On)afhankelijkheid en gender	32
3.7 Analyse casussen	33
3.8 Deelconclusie	39
Hoofdstuk 4	41
<i>Conclusie</i>	41
4.1 Inleiding	41
4.2 Genderperformativiteit	41

4.3 Femicide in Nederland	41
4.4 De betekenis van genderperformativiteit in femicide in Nederland	42
4.5 Praktische en theoretische implicaties	43
4.5 Discussie	44
Literatuurlijst	47

Inleiding en probleemstelling

Iedere acht dagen word er een vrouw vermoord in Nederland (CBS, 2022). Hier wordt tot op heden regelmatig naar gerefereerd als zijnde een ‘familiedrama’ of ‘crime passionel’. Het Openbaar Ministerie heeft onlangs echter aangekondigd de term femicide vaker te zullen gebruiken¹. Ook in de media wordt er het afgelopen jaar vaker gesproken over femicide²³. Een belangrijke stap om bewustzijn omtrent dodelijk geweld tegen vrouwen te vergroten. Maar wat betekent femicide precies?

Het woord femicide bestaat sinds 1976 en is bedacht door Diana Russell (Corradi et al., 2016). Russell wilde tijdens het Eerste Internationale Tribunaal over misdaden tegen vrouwen in Brussel bewustzijn creëren over de gewelddadige dood van vrouwen. Dit moest erkend worden als een op zichzelf staande misdaad, los van het neutrale begrip ‘homicide⁴’ (Corradi et al., 2016), dat al bestond. Femicide kent meerdere definities maar kan in de kern worden begrepen als de opzettelijke moord van vrouwen en meisjes vanwege hun geslacht (Grzyb et al., 2018). In tegenstelling tot andere vormen van moord – waarbij het slachtoffer vaker man is en de dader vaker een onbekende – wordt femicide bijna altijd gepleegd door een bekende van het slachtoffer. Het gaat hierbij vaak om een partner of ex-partner (Grzyb et al., 2018). In de meeste gevallen wordt femicide gepleegd omdat de man een scheiding of beëindiging van de (beoogde) relatie niet kan accepteren (Corradi et al., 2016)). Het Europees Instituut voor Gendergelijkheid gebruikt een bredere definitie waarin het ook spreekt van femicide in andere situaties bijvoorbeeld wanneer een vrouw of meisje wordt vermoord in een daad van eerwraak door een vader of ander familielid (Corradi et al., 2016).

De intieme band die het slachtoffer vaak heeft met de dader maakt deze moorden anders van aard. Er gaan namelijk vaak patronen van controle en/of andere vormen van geweld aan vooraf (Walker, 1999). Doorgaans worden relaties gezien als een privé aangelegenheid. Iets waar een ander zich niet mee bemoeit. Vaak wordt verwacht dat mensen problematiek in de privésfeer onderling oplossen en dat de bredere samenleving hier niet bij betrokken raakt (Walker, 1999). Door deze gebeurtenissen steeds te zien als individuele gevallen van familiedrama’s, wordt het werkelijke probleem niet benadrukt: vrouwen zijn aanzienlijk vaker slachtoffer van (huiselijk) geweld met moord als afloop binnen de relationele sfeer (Grzyb et al., 2018).

1

<https://www.nrc.nl/nieuws/2023/12/18/allerlei-instanties-wisten-dat-hij-haar-mishandelde-maar-het-mocht-niet-baten-a4184715> geraadpleegd op 06/03/2024

2 <https://nos.nl/artikel/2461767-ook-nederland-kent-femicide-maar-we-gaan-er-niet-de-straat-voor-op> geraadpleegd op 06/03/2024

3

https://www.gelderlander.nl/arnhem/wat-het-probleem-is-met-femicide-volgens-deze-officieren-je-kon-eigenlijk-al-weten-dat-het-fout-ging-aflopen-af1baa10/?cb=99c85965-d1de-4791-bc59-173ad637ed7b&auth_rd=1 geraadpleegd op 26/06/2024

⁴ Definitie van deze term wordt uitgelegd in hoofdstuk twee op pagina 22

Dit onrecht vraagt om bewustwording (Grzyb et al., 2018). Het negeren van de structurele patronen die ten grondslag liggen aan deze problemen zoals genderongelijkheid tussen man en vrouw dragen bij aan het voortbestaan ervan (Grzyb et al., 2018). Femicide gaat dus niet alleen over individuele gevallen of incidenten, maar ook over diepgewortelde normen en patronen in onze samenleving (Corradi et al., 2016).

Jackson Katz (2006) onderzoekt in zijn boek *The Macho-paradox Why Some Men Hurt Women and How All Men Can Help* oorzaken die bijdragen aan het geweld dat mannen tegen vrouwen plegen. Het idee van traditionele mannelijkheid (Ferguson, 2023) waarmee veel mannen worden opgevoed kan volgens Katz (2006) leiden tot het gebruik van geweld als een manier om mannelijkheid te tonen of te handhaven. De relatie tussen het construct mannelijkheid en geweld is complex en veelvuldig onderzocht (Ferguson, 2023; Harrington, 2021). Traditionele opvattingen over mannelijkheid – ook wel hegemonische mannelijkheid genoemd – leggen de nadruk op eigenschappen zoals kracht, dominantie en onkwetsbaarheid (Harrington, 2021). Deze eigenschappen worden vaak sociaal gewaardeerd en aangemoedigd (Katz, 2006), wat kan leiden tot een druk op mannen om aan deze normen te voldoen. Ook blijkt (Katz, 2006) dat mannen die zich sterk identificeren met traditionele opvattingen over mannelijkheid vaker geneigd zijn tot gewelddadig gedrag (Ferguson, 2023).

Dit roept fundamentele vragen op over mannelijkheid, want wanneer is een man een (traditionele) man? En wat heeft mannelijkheid te maken met geweld? Volgens de theorie van Judith Butler (1990) heeft mannelijkheid of vrouwelijkheid weinig te maken met een intrinsieke identiteit maar des te meer met handelingen die iemand verricht en de sociale rol die men speelt. Butler (1990) betoogt dat gender een performatief karakter heeft waarbij mannelijkheid en vrouwelijkheid tot stand komen door repetitieve handelingen en gedragingen binnen een sociale context. In andere woorden: je gender is niet iets wat je bent maar wat je doet (Butler, 1990).

Judith Butler (1990) is een Amerikaanse filosoof en gender theoreticus die onder meer bekend staat om haar werk op het gebied van genderidentiteit en performativiteit. Butler (1990) beschrijft in haar werk de complexe relatie tussen genderidentiteit, macht en culturele constructies van identiteit. Volgens Butler (1990) kan gender worden begrepen als een sociaal geconstrueerde identiteit die door herhaaldelijke uitvoering van gendergerelateerde handelingen zoals spraakpatronen en gedragingen en andere sociale praktijken wordt gevormd. Dit proces definieert Butler (1990) in haar werk als genderperformativiteit. Belangrijk in Butler's (1990) concept van genderperformativiteit is het idee dat deze handelingen niet vrijwillig zijn, maar zijn ingebed in sociale normen en verwachtingen die ons als mens beïnvloeden en vormen. Dat wil zeggen dat genderidentiteiten en rollen niet inherent zijn aan individuen maar eerder worden gevormd door sociale normen en verwachtingen die we als samenleving koppelen aan vrouw of man zijn. Ook beschrijft zij in haar werk hoe deze sociale normen en verwachtingen bijdragen

aan het in stand houden van machtsstructuren die vrouwen kwetsbaar maken voor geweld (Butler, 1990). In het kader van femicide roept dit de vraag op welke normen in onze samenleving bijdragen aan geweld tegen vrouwen. En nog belangrijker: hoe gaan we daarmee om?

In het geval van femicide is het volgens het GREVIO - een groep onafhankelijke experts die toezicht houden op de uitvoering van het gedrag van de raad van Europa inzake het bestrijden en voorkomen van geweld tegen vrouwen - noodzakelijk niet genderneutraal te zijn maar gendersensitief (Guns et al., 2020). Dat betekent dat er onderscheid gemaakt wordt tussen man en vrouw en dat vrouwen andere problematiek ervaren binnen onze samenleving. In Nederland is er volgens het GREVIO echter een 'genderneutraal beleid' dat geen rekening houdt met de realiteit van femicide (Guns et al., 2020). In een rapport omtrent (dodelijk) geweld tegen vrouwen in Nederland benadrukken zij de noodzaak van een beleid dat gevoelig is voor gender waarbij aandacht wordt besteed aan de structurele machtsverhoudingen tussen mannen en vrouwen (Guns et al., 2020). Het onderzoek bekritiseert het genderneutrale beleid van Nederland en pleit voor meer inclusiviteit.

Om verder te analyseren hoe de positie en verwachtingen van de vrouw en de man binnen onze samenleving bijdragen aan het voortbestaan van femicide is het interessant de theorie van Judith Butler (1990) te gebruiken. Vanuit het perspectief van Butler (1990) kan gender worden begrepen als een construct dat voortdurend wordt gevormd door sociale normen en patronen. Door haar theoretische lens kunnen de complexe en onderliggende oorzaken van dit specifieke geweld tegen vrouwen beter in kaart worden gebracht. Butlers (1990) perspectief nodigt uit tot een diepgaand onderzoek naar hoe femicide niet alleen een individueel misdrijf is, maar ook een structureel en maatschappelijk probleem dat geworteld is in genderongelijkheid.

De term femicide wordt pas sinds 1992 gebruikt binnen de wetenschappelijke literatuur (Corradi et al., 2016) sindsdien is er veel onderzoek gedaan naar femicide vanuit een feministisch perspectief (Taylor & Jasinski, 2011; Paiva, 2019; Pinelo, 2015; Munevar & Ines, 2021). Het feministische theoretische perspectief op femicide richt zich voornamelijk op het begrijpen van femicide als een gewelddadig fenomeen dat diep geworteld is in genderongelijkheid en patriarchale structuren.

Ondanks dit uitgebreide onderzoek is er binnen dit domein nog weinig specifiek onderzoek verricht naar de betekenis van genderperformativiteit in femicide zoals beschreven in de theorie van Judith Butler (1990). Verder richt bestaand onderzoek zich hoofdzakelijk op landen zoals Mexico en India en worden deze landen als context gebruikt om het fenomeen te onderzoeken (Zebeda-Yañez, 2005; Weil et al., 2016). Dat maakt het *wetenschappelijk relevant* om te onderzoeken welke betekenis genderperformativiteit heeft in het fenomeen femicide in Nederland.

Verder is het *maatschappelijk relevant* om onderzoek te doen naar femicide specifiek in de Nederlandse context. In tegenstelling tot Nederland voeren andere Europese landen zoals Spanje en Frankrijk namelijk publiek debat en protest tegen femicide⁵. Ook zijn er beleids- en strafrechtelijke strategieën ontwikkeld om femicide aan te pakken in landen zoals Zweden en Servië⁶. Nederland wordt vaak gezien als een progressief land maar blijft in dit geval achter (Römkens, 2023; Ten Zweep, 2023). Nederland scoort namelijk slechter dan andere Europese landen op aandacht voor femicide in het publieke debat, de beleidsmaatregelen en de bescherming van slachtoffers (Ten Zweep, 2023). Ook is de Nederlandse regering herhaaldelijk bekritiseerd omdat een genderneutraal beleid in strijd is met mensenrechtenverdragen zoals de Istanbul-conventie en het Vrouwenverdrag van de Verenigde Naties (Guns et al., 2020). De Istanbul Conventie, formeel het Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld stelt dat Nederland probeert om genderongelijkheid te negeren (Guns et al., 2020). Bovendien blijft het een voortdurende tendens in Nederland om geweld tegen vrouwen af te doen als een cultureel probleem van migranten (Romkens et al., 2023).

Ten slotte kent dit onderzoek ook een *humanistische relevantie*. Het humanisme benadrukt de intrinsieke waarde en gelijkwaardigheid van ieder mens inclusief het recht op een leven vrij van geweld (Derks, 2011; Van Praag, 2009). Door de betekenis van genderperformativiteit te onderzoeken in het fenomeen femicide in Nederland kunnen diepgewortelde maatschappelijke verwachtingen en stereotypes worden geanalyseerd die bijdragen aan geweld tegen vrouwen. Dit onderzoek biedt daarmee inzicht in hoe traditionele opvattingen over mannelijkheid en vrouwelijkheid bijdragen aan de marginalisatie en onderdrukking van vrouwen wat essentieel is voor het bevorderen van gelijkheid en het beschermen van de menselijke waardigheid.

Het doel van dit onderzoek is inzicht bieden in het fenomeen femicide als maatschappelijk probleem middels een maatschappij kritische feministische analyse. Meer concreet is het kennisdoel inzicht krijgen in de betekenis van genderperformativiteit in femicide in Nederland. Dat brengt mij tot de volgende hoofd- en deelvragen:

---

⁵ <https://nos.nl/artikel/2461767-ook-nederland-kent-femicide-maar-we-gaan-er-niet-de-straat-voor-op> geraadpleegd op 14/03/2024

⁶ <https://atria.nl/nieuws-publicaties/geweld-tegen-vrouwen/femicide-wat-doen-andere-landen-beter/> geraadpleegd op 08/03/2024

Hoofdvraag:

Wat is de betekenis van genderperformativiteit in het fenomeen femicide in Nederland?

Deelvragen:

1. Wat is genderperformativiteit volgens Judith Butler en hoe ziet genderperformativiteit eruit in de huidige Nederlandse samenleving?
2. Wat is femicide en hoe ziet femicide eruit in Nederland?
3. Welke betekenis heeft genderperformativiteit in femicide in Nederland?

Methodische verantwoording

In deze methodische verantwoording zal ik de gekozen methodologische aanpak en literatuur verder toelichten. Dit onderzoek betreft een theoretische literatuurstudie die zich positioneert binnen de kritische feministische theorie. Om de hoofdvraag te beantwoorden, zal ik hoofdzakelijk gebruik maken van het werk van Judith Butler: *Gender Trouble* (1990). Het concept van genderperformativiteit in haar boek *Gender Trouble* (1990) is relevant voor de analyse van femicide in Nederland, onder meer vanwege de nadruk op de rol van heteronormatieve structuren en machtsverhoudingen in haar werk (Butler, 1990). Empirisch onderzoek toont aan dat femicide vooral voorkomt binnen heteroseksuele relaties waarbij vrouwen vaak vermoord worden door hun mannelijke partners of ex-partners (Corradi et al., 2016). Butlers (1990) concept genderperformativiteit is cruciaal om deze dynamiek te begrijpen. Genderperformativiteit betekent onder meer dat gender niet iets is wat we zijn maar iets wat we doen: het is een reeks repetitieve handelingen en gedragingen die de illusie van een stabiele genderidentiteit creëren (Butler, 1990). Binnen een heteronormatieve context worden deze handelingen voortdurend herhaald en gestabiliseerd door sociale normen en verwachtingen die rigide genderrollen en machtsverhoudingen tussen mannen en vrouwen bevorderen. Wanneer vrouwen afwijken van hun verwachte rol kan dit leiden tot gewelddadige reacties van mannen. Femicide kan worden gezien als een extreme vorm van de handhaving van deze normen. Butlers (1990) theorie biedt daarmee een cruciaal theoretisch kader om te begrijpen hoe en waarom deze gewelddadige handelingen plaatsvinden binnen de context van heteronormativiteit wat essentieel is voor het ontwikkelen van effectief preventiebeleid.

Om de eerste deelvraag: *Wat is genderperformativiteit volgens Judith Butler en hoe ziet dit eruit in de huidige Nederlandse samenleving?* te beantwoorden zal ik naast het werk van Butler (1990) zelf ook gebruik maken van andere auteurs om het werk van Butler te positioneren binnen de wetenschappelijke literatuur en de maatschappelijke tendensen van de tijd waarin haar werk is geschreven. Hiervoor maak ik onder meer gebruik van het werk van Van Heesch (2024). Van Heesch is een Nederlandse cultuurwetenschapper gespecialiseerd in gender en queer studies met meerdere publicaties over Judith Butler op haar naam. Van Heesch (2024) biedt met haar werk een historische achtergrond waarin *Gender Trouble* (1990) werd gepubliceerd. Verder maak ik gebruik van het werk van Duits (2017), een Nederlands sociaal wetenschapper, gespecialiseerd

in gender en seksualiteit die de veranderingen beschrijft in de genderstudies en feministische theorieën in de jaren 80 en 90 wat helpt om Butlers kritiek op traditionele genderopvattingen te plaatsen binnen de bredere feministische bewegingen. Ook levert Williams (2005), een Australische filosoof, belangrijke inzichten in het poststructuralisme door het werk van de filosofen Michel Foucault en Jacques Derrida te bespreken. Dit is van waarde om te begrijpen hoe Butler (1990) reageerde op de intellectuele stromingen van haar tijd. Butler bouwt namelijk voort op het werk van deze filosofen. Door deze auteurs ter aanvulling te gebruiken op Butlers (1990) werk zelf kan ik haar werk beter positioneren binnen de context waarin het plaatsvond. Verder reflecteer ik op de toepassing van haar theorie en de tekortkomingen in de discussie. Daarnaast wordt de Nederlandse context weergegeven door onder meer gebruik te maken van meerdere publicaties van Atria (2023), dat is een kennisinstituut voor vrouwengeschiedenis en emancipatie. Ook wordt er gebruikgemaakt van een onderzoek van Rutgers (2020) naar genderstereotypen in Nederland en de invloed hiervan op geweld in intieme relaties. Het werk van Römkins (2023), een Nederlandse criminoloog die recent onderzoek heeft gedaan naar gendergerelateerd geweld in Nederland, wordt ook gebruikt om de Nederlandse context te beschrijven.

In de beantwoording van de tweede deelvraag: *Wat is femicide en hoe ziet femicide eruit in Nederland?* staat het fenomeen femicide centraal. Om het fenomeen femicide te kunnen onderzoeken maak ik allereerst gebruik van het werk van Diana Russell (2021) omdat de oorsprong van de term femicide ligt in haar werk (Corradi et al., 2016; Russell, 2021; Weil et al., 2018). Diana Russell was een feministische schrijfster en activiste die 45 jaar onderzoek heeft gedaan naar (seksueel) geweld tegen vrouwen en meisjes (Russell, 2021). Het werk van Radford en Russell (1992) en het wetenschappelijke artikel van Stout (1992) legden een basis voor verder onderzoek naar femicide. De term femicide wordt pas sinds 1992 gebruikt binnen de wetenschappelijke literatuur (Corradi et al., 2016). Sindsdien is er menig onderzoek gedaan naar femicide vanuit een feministisch perspectief. Om het fenomeen femicide verder te kunnen analyseren heb ik ook gekozen voor meer recente literatuur die zich heeft gericht op femicide in Europa. Dat betreft het werk van Weil, een Engelse sociaal wetenschapper met meerdere publicaties over femicide op haar naam waaronder: *Femicide across Europe* (2018). Weil heeft uitgebreid onderzoek gedaan naar femicide en was van 2013 tot en met 2017 voorzitter van de *Cost Action* over femicide in Europa waarbij ze een *Management Committee* uit 30 landen leidde. Weil heeft talrijke artikelen en boeken gepubliceerd over femicide waaronder “*Femicide across Europe*”. Dit boek is het eerste grootschalige onderzoek naar femicide in Europa en presenteert de bevindingen van een vierjarig project dat verschillende aspecten van femicide bespreekt (Weil et al., 2018). Het onderzoekt preventieprogramma's, vergelijkt kwantitatieve en kwalitatieve gegevens en bekijkt de invloed van cultuur op femicide. Door dit werk te gebruiken kan ik femicide in Nederland beter vergelijken met andere landen in Europa. Verder maak ik gebruik van het werk van Corradi (2016), een Engels sociaal wetenschapper gespecialiseerd in geweld preventiebeleid en feminisme. Gezien deze thesis zich in het bijzonder richt op femicide

in Nederland, zal ik ook gebruik maken van het werk van Guns - een sociaal wetenschapper gespecialiseerd in internationale vrouwenrechten - in haar publicatie uit 2021 onderzoekt zij hoe Nederland laveert tussen genderneutraliteit en internationale aandacht voor geweld tegen vrouwen (Guns et al., 2021). In deze publicatie wordt het huidige Nederlandse beleid ten aanzien van femicide geanalyseerd. Ook refereer ik aan meerdere krantenartikelen aangaande femicide in Nederland.

Voor de beantwoording van de derde en laatste deelvraag: *Welke betekenis heeft genderperformativiteit in femicide in Nederland?* breng ik de literatuur over genderperformativiteit en femicide samen. Hier zal ik de theorie van Butler (1990) gebruiken als een analytisch instrument om het fenomeen femicide te analyseren. Dit zal ik doen door de drie uiteengezette kenmerken van genderperformativiteit in hoofdstuk één toe te passen op het fenomeen femicide dat is beschreven in hoofdstuk twee. Verder zal ik ook twee casussen analyseren. Gezien deze masterthesis zich expliciet richt op de Nederlandse context is het relevant en interessant om ook twee casussen te analyseren waarin sprake was van femicide in Nederland. Het onderzoeken van concrete voorbeelden van femicide in Nederland biedt de mogelijkheid om Butlers (1990) theorie van genderperformativiteit toe te passen op de praktijk. Door deze casussen te bestuderen kunnen we zien hoe de theoretische concepten zich manifesteren in werkelijke situaties en welke specifieke dynamieken en factoren een rol spelen. Dit biedt een diepgaander inzicht in de manier waarop rigide genderrollen en machtsverhoudingen bijdragen aan geweld tegen vrouwen in Nederland. Ter aanvulling op wetenschappelijke literatuur heb ik gebruikgemaakt van actuele nieuwsartikelen en informatie afkomstig van het Openbaar Ministerie (OM) online⁷. Deze bronnen bieden waardevolle en actuele inzichten in specifieke casussen van femicide in Nederland en helpen om de theoretische analyses te verbinden met de praktijk. De informatie van het OM is met name relevant omdat het direct inzicht geeft in juridische processen en officiële verklaringen die cruciaal zijn voor een accurate beschrijving en analyse van de geselecteerde casussen. Voor de analyse van femicide in Nederland zijn twee specifieke casussen geselecteerd: de moorden op Dionne en Humeyra. Deze casussen zijn gekozen omdat ze vallen onder het fenomeen intieme femicide. Dat is de meest voorkomende vorm van femicide in Nederland waarbij vrouwen door hun (ex-)partners worden vermoord (CBS, 2022). De selectie van de casussen wordt nog verder toegelicht in hoofdstuk drie waar de analyse plaatsvindt. Hoewel het onderzoek een diepgaande analyse biedt van specifieke gevallen van femicide in Nederland, moet worden opgemerkt dat er slechts twee casussen zijn geanalyseerd en de bevindingen niet kunnen worden gegeneraliseerd naar alle gevallen van femicide in Nederland.

7

<https://www.om.nl/actueel/nieuws/2023/05/15/om-ombrengen-van-zwangere-vrouw-in-huissen-is-femicide-15-jaar-gevangenisstraf-geest> geraadpleegd op 10/08/2024

Hoofdstuk 1

Wat is genderperformativiteit volgens Judith Butler en hoe ziet genderperformativiteit eruit in de huidige Nederlandse samenleving?

1.1 Inleiding

In dit hoofdstuk staat de volgende vraag centraal: *Wat is genderperformativiteit en hoe ziet genderperformativiteit eruit in de huidige Nederlandse samenleving?* Om antwoord te geven op deze vraag is het allereerst van belang het boek: *Gender Trouble* (1990) in de juiste context te plaatsen om te begrijpen waar Butler op reageert in dit werk. Ten tweede zal ik haar visie op gender beschrijven en analyseren gezien dit een essentiële basis vormt voor het concept van gender performativiteit. Ten derde zal ik analyseren wat Butler exact verstaat onder performativiteit aan de hand van drie kenmerken van gender performativiteit. Ten vierde zal ik ingaan op hoe gender performativiteit vandaag de dag vorm krijgt in de huidige samenleving en tot slot zal ik in de deelconclusie antwoord geven op de eerste deelvraag: Wat is gender performativiteit en hoe ziet dit eruit in de huidige Nederlandse samenleving?

1.2 Context

Het werk van Butler (1990) vooral '*Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*' heeft de manier waarop we gender begrijpen en bespreken fundamenteel veranderd. *Gender Trouble* werd voor het eerst gepubliceerd in 1990 op een moment waarop genderstudies en feministische theorieën een belangrijke verschuiving doormaakten (Van Heesch, 2024). De context waarin '*Gender Trouble*' werd geschreven is van belang om de betekenis ervan te begrijpen. Want waar reageert Butler (1990) op in haar boek en waarom is zij kritisch? Toen het boek in 1990 werd gepubliceerd bevond de wereld van genderstudies en feministische theorieën zich in een periode van ingrijpende verandering. Traditionele opvattingen over gender en seksualiteit werden ter discussie gesteld en er ontstond een groeiende erkenning voor de complexiteit en diversiteit van genderidentiteiten (Duits, 2017).

De context van de jaren 80 en 90, gekenmerkt door de voortdurende strijd van de tweede feministische golf voor gelijke rechten en kansen voor vrouwen binnen bestaande sociale structuren, vormde de achtergrond waartegen Butler haar werk presenteerde (Duits, 2017). Terwijl de tweede feministische golf gericht was op het verbeteren van de positie van vrouwen binnen de bestaande maatschappelijke orde, stelde Butler (1990) juist fundamentele aannames over gender ter discussie. Ze onderzocht de vraag of gender als categorie niet problematisch is en of het mogelijk is om gender te destabiliseren (Butler, 1990). Haar werk bood een radicaal nieuwe benadering van gender.

Verder reageerde Butler (1990) met haar werk ook op het intellectuele klimaat van de jaren 80 en 90 waarin het poststructuralisme een belangrijke stroming was in de filosofie en sociale wetenschappen (Van Heesch, 2024). Deze stroming bekritiseerde essentialistische opvattingen over identiteit en gender en benadrukte de rol van taal, discours en macht in de constructie van identiteit (Williams, 2005). Poststructuralisme wordt vaak in verband gebracht met filosofen als Michel Foucault en Jacques Derrida. Michel Foucault kan worden geschaard onder het poststructuralisme vanwege zijn kritiek op vaste structuren en zijn analyse van de relatie tussen kennis en macht (Williams, 2005). Hij onderzocht hoe discourses - systemen van kennis en taal - macht en sociale controle vormen. Zijn werk deconstrueert traditionele aannames over objectieve waarheden en vaste identiteiten. Verder kan ook het werk van Jacques Derrida worden begrepen als een voorbeeld van het poststructuralisme (Williams, 2005). Derrida introduceerde het concept van deconstructie dat de aannames en hiërarchieën in teksten blootlegt en ondermijnt. Zijn analyses benadrukken de ambiguïteit en de contextuele afhankelijkheid van interpretaties. Hij stelde dat betekenissen geconstrueerd worden binnen een culturele en historische context en dat woorden geen directe relatie hebben met vaste ideeën (Williams, 2005). In dezelfde periode ontstond ook queer theorie als een kritiek op normatieve opvattingen over seksualiteit en gender en streefde naar het doorbreken van binair denken. Butler's (1990) werk sluit nauw aan bij deze kritiek en bouwt voort op poststructuralistische ideeën over de fluiditeit en contingentie van identiteit. Zowel Derrida als Foucault zijn daarmee van invloed geweest op het denken van Butler (Van Heesch, 2024).

1.3 Wat is gender volgens Butler ?

Om gender verder te kunnen begrijpen bouwt Butler (1990) voort op meer denkers die zich bezighielden met gender en identiteit. Denk hierbij aan Juliet Mitchell, Gayle Rubin en Simone de Beauvoir. In de jaren 40 schreef De Beauvoir het invloedrijke werk 'De tweede sekse' De kern van haar boodschap was dat men niet als vrouw geboren wordt maar dat men tot vrouw wordt gemaakt. Butler (1990) stelt dezelfde vraag in haar werk namelijk: wat betekent het eigenlijk om een vrouw te zijn of om een man te zijn? Butler is het eens met de Beauvoir dat gender een sociaal en cultureel construct is dat wordt gevormd door maatschappelijke invloeden. Echter waar De Beauvoir voornamelijk de nadruk legt op de sociale constructie van gender en de rol van externe invloeden bij het vormen van genderidentiteiten, gaat Butler verder door te benadrukken dat gender niet alleen wordt gemaakt maar ook actief wordt uitgevoerd door individuen in hun dagelijkse handelingen en uitingen (Bracke, 2011). Met andere woorden: gender is dus niet iets wat je bent maar wat je doet. Hoe wordt een vrouw gevormd en in hoeverre kan een vrouw of man zich zelf vormen (Bracke, 2011). Wordt een man niet ook tot man gemaakt en hoe ziet dit proces eruit?

Het idee dat gender een sociaal construct is impliceert een mogelijk onderscheid tussen gender en sekse. Feministische theoretici gebruiken doorgaans het woord 'sekse' om lichamelijke kenmerken te beschrijven en 'gender' om de culturele rollen van mannen en vrouwen te

definiëren. Discussies over mannelijkheid en vrouwelijkheid worden dan voornamelijk gevoerd binnen deze kaders: de één verklaart de verschillen tussen de seksen op grond van culturele rollen, anderen op grond van lichamelijke verschillen (Duits, 2017). Maar Butler (1991) bekritiseert het onderscheid tussen nature en nature. Butler (1990) beschouwt genderrollen namelijk als een performativiteit, dat wil zeggen als een praktijk waarin we continu culturele normen van mannelijkheid en vrouwelijkheid herhalen in onze dagelijkse bezigheden.

In plaats van zich te richten op de vraag wat nu natuurlijk en wat cultureel was aan mannen en vrouwen stelde Butler (1990) andere vragen. Ze onderzocht hoe er onderscheid werd gemaakt tussen wat was aangeleerd en wat was aangeboren en of dit strikte onderscheid wel houdbaar was. Butler (1990) analyseerde het discours waarin mannen en vrouwen elkaars natuurlijke en biologische tegenpolen zouden zijn. Ze probeerde manieren te vinden om over sekse en gender na te denken zonder terug te vallen op essentialistische opvattingen over mannen en vrouwen. Daarnaast onderzocht Butler (1990) hoe we ruimte kunnen creëren voor situaties waarin traditionele ideeën over sekse en gender tekortschieten zoals bij homoseksualiteit of transgender personen.

Butler (1990) introduceert het concept van de heteroseksuele matrix om de manier waarop de samenleving gender en seksualiteit begrijpt en reguleert te beschrijven. De heteroseksuele matrix is een sociaal en cultureel raamwerk dat bepaalt wat als normatief wordt beschouwd op het gebied van gender en seksualiteit. Het idee is dat de heteroseksuele matrix niet alleen heteroseksualiteit als de enige aanvaardbare seksuele oriëntatie vastlegt, maar ook de manieren waarop gender wordt begrepen en uitgedrukt. Het creëert een rigide systeem van normen en verwachtingen die de basis vormen voor sociale en culturele normativiteit rond gender en seksualiteit (Butler, 1990). We leven volgens Butler (1990) in een heteroseksuele matrix en dat houdt in dat 'man worden' betekent dat je verlangt naar een vrouw en dat 'vrouw worden' inhoudt dat je verlangt naar een man (Butler, 1990). Dus het is niet zo dat gender en seksuele oriëntatie heel verschillende aspecten zijn van onze identiteit, deze grijpen juist op elkaar in. Onze veronderstelling omtrent wat het inhoudt om een echte man te zijn dat je een heteroseksuele man bent en homoseksualiteit is daar van uitgesloten.

Kortom, Butler (1990) introduceert de term heteroseksuele matrix om het complexe netwerk van normen, regels en verwachtingen te beschrijven die gender en seksualiteit in de samenleving reguleren en vormgeven. Ze gebruikt dit concept om te onderzoeken hoe genderidentiteit en seksualiteit worden geconstrueerd en gereproduceerd door sociale praktijken zoals taalgebruik, wetgeving, media en culturele representaties. Butler (1990) benadrukt dat de heteroseksuele matrix niet statisch is maar voortdurend wordt onderhandeld en in stand gehouden door individuen en instituties.

Butler (1990) stelt de vraag: wanneer veel mensen niet voldoen aan de man/vrouw opposities is de natuurlijkheid ervan dan nog wel geloofwaardig? Wat gebeurt er met de vanzelfsprekendheid van mannen en vrouwen als we non-binaire lichamen en identiteiten opnemen? Butler (1990) stelt in *'Gender Trouble'* dat het vreemde en onsamenhangende - dat wat buiten de norm valt - ons helpt de vanzelfsprekende sociale indeling van sekse te begrijpen als een geconstrueerde werkelijkheid. deze werkelijkheid kan volgens haar net zo goed anders worden geconstrueerd (Butler, 1990).

Butlers (1990) perspectief op gender is door de jaren heen wel veranderd. In haar vroege werken zoals *Gender Trouble* (1990) en *Bodies that Matter* (1997) beschrijft Butler gender als een normatief cultuurproduct dat aan lichamen wordt gekoppeld. Ze betoogde dat gender geen interne identiteit is maar eerder een reeks van herhalende handelingen binnen een sociaal-culturele orde (Van Heesch, 2024). Dit standpunt bracht haar aanvankelijk in conflict met mensen die zich als trans of non-binair identificeren omdat zij voelden dat hun interne ervaring van gender werd ontkend (Tyler, 2020). Butlers complexe theoretische benadering en gebruik van poststructuralistisch jargon maakten haar vroege werk moeilijk te begrijpen maar ook revolutionair binnen de academische wereld (Tyler, 2020).

Het is van belang om te benoemen dat de afgelopen decennia veel veranderingen en nieuwe inzichten teweeg hebben gebracht. Butler (2024) heeft zelf haar opvattingen geëvalueerd in haar latere werk en heeft nu een meer inclusieve benadering van gender waarbij ze de ervaringen en zelfidentificaties van trans en non-binaire personen erkent en ondersteunt (Tyler, 2020).

In haar meest recente werk *Who's Afraid of Gender?* (2024) onderzoekt Butler gender vanuit een andere hoek. Butler (2024) reageert op de huidige politieke en sociale aanvallen op het concept van gender. Daarnaast onderzoekt Butler (2024) de culturele en maatschappelijke implicaties van genderdiversiteit. Ze benadrukt het belang van flexibiliteit en openheid in het denken over gender.

1.4 De drie kenmerken van gender performativiteit

Een belangrijk concept in het werk van Butler (1990; 2017) om gender verder te duiden is gender performativiteit. Butler (1990) is sterk geïnspireerd door het werk van Jacques Derrida en dan vooral zijn ideeën over taal en identiteit. Volgens Butler (1990) creëren en produceren genderhandelingen niet alleen een beschrijving van de werkelijkheid maar hebben ze ook een vormende invloed. Net zoals taalhandelingen zoals beloftes en verklaringen sociale realiteiten kunnen creëren, zo creëren genderhandelingen de realiteit van gender zelf. Om het concept gender performativiteit verder uit te zetten zal ik drie kenmerken van genderperformativiteit beschrijven.

Het eerste kenmerk van genderperformativiteit is het vermogen om de werkelijkheid te scheppen. Butler (1990) herkent deze performatieve eigenschap van taal in dagelijkse

handelingen. Een duidelijk voorbeeld hiervan is de uitspraak “Het is een meisje!” bij de geboorte. Deze verklaring is niet slechts een beschrijving van een biologische realiteit maar het creëert een sociale realiteit waarin het kind vanaf dat moment als meisje wordt gezien en behandeld (Butler, 1990). Dit omvat de manier waarop het kind wordt aangekleed, welk speelgoed ze krijgt en hoe het wordt aangemoedigd zich te gedragen. Een ander voorbeeld is de uitdrukking ‘verman jezelf’ die vaak wordt gebruikt om jongens en mannen aan te moedigen zich sterk te gedragen. Deze uitspraak schrijft niet alleen een bepaalde manier van zijn voor, maar creëert ook een realiteit waarin kwetsbaarheid en emotionele expressie als onmannelijk worden beschouwd. Dit kan invloed hebben op hoe jongens en mannen omgaan met hun emoties om te voldoen aan de norm van stoerheid en onkwetsbaarheid. Deze uitspraken zijn niet louter beschrijvend, maar brengen de werkelijkheid die ze beschrijven voort. Anders dan bij Derrida, die zich voornamelijk richt op de rol van taal benadrukt Butler (1990) ook het belang van gedrag, kleding en andere niet-talige handelingen in het creëren van gender (Butler, 1990). Gender wordt niet gezien als een inherent bezit maar als iets dat constant wordt gecreëerd door herhaalde handelingen zoals hoe we ons kleden, praten en ons gedragen. Deze herhaling van gendergebonden handelingen zorgt ervoor dat de werkelijkheid van wat een man of vrouw moet zijn wordt bevestigd en gereproduceerd (Bracke, 2011).

Het tweede kenmerk van gender performativiteit is dat het een normatief en niet-vrijwillig karakter heeft. Dat wil zeggen dat genderperformativiteit niet slechts een kwestie is van individuele keuze; het is ingebed in bestaande sociale normen en verwachtingen. Deze normen worden gereproduceerd door herhaling en zijn vaak dwingend (Bracke, 2011). Butler (1990) stelt dat genderhandelingen vaak onbewust zijn en gedwongen door conventies die al lang zijn vastgesteld. Hierdoor voelt gender natuurlijk aan door zijn banaliteit en herhaling. Het ‘performen’ van gender is dus niet een bewuste keuze maar een proces waarin individuen gebonden zijn aan normatieve praktijken en verwachtingen die hen voorafgaan. Deze praktijken schrijven bepaalde normen voor als sociale normen die fungeren als gestelde wetten. Een individu wordt op deze normen aangesproken en dankt vervolgens zijn identiteit aan het voldoen daaraan (Butler, 1990; 2017). Een voorbeeld hiervan is het gedrag van mannen en vrouwen. Mannen worden vaak verwacht om assertief en dominant te zijn terwijl vrouwen vaak geacht worden empathisch en ondersteunend te zijn. Deze gedragsnormen zijn diep geworteld in de maatschappij en worden voortdurend gereproduceerd door dagelijkse interacties. Een vrouw die bijvoorbeeld assertief en direct is kan als agressief of onvrouwelijk worden bestempeld terwijl hetzelfde gedrag bij een man als krachtig en leiderschap wordt gezien (Bracke, 2011). Deze normatieve gedragsverwachtingen dwingen individuen om zich op bepaalde manieren te gedragen - vaak zonder zich daar volledig van bewust te zijn - en maken deel uit van de performatieve handelingen die gender construeren (Butler, 2017).

Het derde kenmerk van genderperformativiteit is de subversieve potentie ervan. Hoewel genderperformativiteit grotendeels wordt gevormd door bestaande normen biedt het ook de

mogelijkheid om deze normen uit te dagen en te veranderen. Butler (1990) betoogt dat waar het falen om aan gendernormen te voldoen, ruimte ontstaat voor subversie. Dit falen kan bewust of onbewust zijn en biedt mogelijkheden voor het ondermijnen of herformuleren van bestaande normen. Deze subversieve acties kunnen leiden tot een herdefiniering van wat het betekent om vrouw, man of een ander gender te zijn. Butler (1990) benadrukt dat genderperformativiteit een complex proces is dat zowel disciplinerende principes als hun falen omvat. In de ruimte die ontstaat door het falen van deze normen kunnen paradoxen en tegenstrijdigheden van de heteroseksuele matrix worden uitgedaagd. Dit betekent dat genderidentiteit niet vaststaat maar voortdurend in beweging is en openstaat voor herinterpretatie en verandering. Butler stelt dat door het begrijpen en gebruiken van het subversieve aspect van gender individuen de mogelijkheid hebben om meer leefbare levens te creëren. Vrij van discriminatie en geweld. Daarnaast benadrukt Butler (2017) dat genderperformativiteit iedereen raakt omdat iedereen te maken heeft met genderrollen en de verwachtingen die daarbij horen.

1.5 Hoe ziet gender performativiteit eruit in de huidige Nederlandse samenleving?

Hoe is gender vandaag de dag performatief? Of met andere woorden: wat betekent het om in de huidige samenleving een man of een vrouw te zijn of non-binair? Wat verstaat men onder mannelijkheid en vrouwelijkheid en wat moet je doen om daaraan te voldoen? Hoewel er recentelijk progressieve bewegingen worden gemaakt ontstaan er ook steeds meer conservatieve bewegingen (Butler, 2024).

Gender is afhankelijk van de context waarin deze tot uiting komt en is onderdeel van een breder maatschappelijk discours over sekse, gender en seksualiteit (Butler, 2017). Performativiteit wordt vandaag de dag gevormd door een complex samenspel van sociale, culturele en politieke krachten. Aan de ene kant zien we een gestage vooruitgang in gendergelijkheid en emancipatie met zichtbare successen en mijlpalen voor de lhbt-gemeenschap. Denk bijvoorbeeld aan de legalisatie van het homohuwelijk in steeds meer landen over de hele wereld, de groeiende zichtbaarheid van transgender en non-binaire personen in de media en de politiek (Butler, 2024).

Aan de andere kant worden deze stappen naar vooruitgang en acceptatie geconfronteerd met tegenreacties en culturele verschuivingen. In een tijd waarin sociale media een centrale rol spelen worden normen en verwachtingen rondom genderidentiteit en expressie continu beïnvloed en versterkt (Parent et al., 2019). Het opkomende Amerikaanse fenomeen van 'trad wives' - vrouwen die zich conformeren aan traditionele genderrollen is hier een voorbeeld van. Op platformen zoals instagram en tik tok gebruiken deze vrouwen beeldtaal om hun rol als huisvrouw en moeder te promoten (Sykes et al., 2024). Vaak in reactie op feministische bewegingen. Binnen de 'trad' beweging worden traditionele genderrollen en essentialistische opvattingen over gender benadrukt, met een sterke nadruk op moederschap als essentieel onderdeel van vrouwelijkheid. Dit gaat gepaard met verzet tegen emancipatie van trans personen en een binaire kijk op gender. Dit illustreert hoe performativiteit in de moderne wereld wordt

gevormd door een dialoog tussen verschillende sociale groepen en ideologieën waarbij de online ruimte een cruciale rol speelt in het construeren en verspreiden van gender identiteiten. Sociale media zoals TikTok, Instagram, Youtube en Facebook weerspiegelen niet alleen bestaande misogynie en seksisme maar versterken deze ook (Zahay, 2022).

Figuren als Andrew Tate en Jordan Peterson dragen bij aan het vormgeven van traditionele genderrollen en promoten traditionele 'mannelijkheid' en 'vrouwelijkheid' (Parent et al., 2019). Andrew Tate schetst voor zijn publiek dat grotendeels bestaat uit tienerjongens een gewelddadig en vrouwonvriendelijk wereldbeeld. Zo zijn achttienjarige vrouwen aantrekkelijker omdat ze beïnvloedbaarder zijn dan oudere vrouwen. Ook heeft hij een online educatieplatform opgericht: Hustler University 3.0. Het platform biedt cursussen en begeleiding gericht op financiële onafhankelijkheid voor jonge mannen. Ook komen hier sterke normatieve ideeën over vrouwen naar voren. Bijvoorbeeld dat een vrouw niet uit mag gaan en dat haar waarde afhankelijk is van het aantal bedpartners dat zij heeft gehad (Parent et al., 2019). Jordan Peterson is hoogleraar psychologie en pretendeert - net als Baudet - intellectuele geloofwaardigheid te geven aan veelgehoorde klachten over 'social justice warriors' en identiteitspolitiek. De Canadees valt binnen een breed spectrum van meestal witte mannen die online op verschillende manieren dezelfde boodschap verspreiden (Harrington, 2021),

Deze beweging wordt volgens Parent et al., (2019) aangewakkerd door angst voor verandering en de perceptie dat traditionele genderrollen bedreigd worden door de vooruitgang van LHBTI-rechten en feministische bewegingen. De opkomst van de vierde feministische golf en de #MeToo-beweging heeft geleid tot felle reacties en angst van rechtse en alt-right media (Zahay, 2022). Deze media beschuldigen het feminisme van het demoniseren van mannen en het promoten van een anti-mannelijke agenda (Harrington, 2021).

In haar meest recente werk 'Who's afraid of gender' (2024) stelt Butler dat gender in veel delen van de wereld niet alleen als een bedreiging voor kinderen, nationale veiligheid en het heteroseksuele huwelijk wordt gezien, maar ook als een complot van elites om hun culturele waarden op te leggen aan 'echte mensen'. Gender wordt volgens Butler (2024) neergezet als een reeks ideeën die ingaan tegen wetenschap of religie en als een gevaar voor de beschaving, een ontkenning van de natuur, een aanval op mannelijkheid of het uitvlakken van de verschillen tussen de seksen (Butler, 2024). Deze bedreigingen raken aan de patriarchale macht, maatschappelijke structuren, het heteronormatieve kerngezin en nationale identiteiten. Rechtse bewegingen en staten maken volgens Butler (2024) handig gebruik van deze angsten om hun doelen te bereiken waarbij gender volgens haar de schuld krijgt voor de verwarrende angsten die veel mensen wereldwijd voelen over de toekomst van hun manier van leven (Butler, 2024).

In onze hedendaagse samenleving worden traditionele opvattingen over mannelijkheid enerzijds uitgedaagd en bevraagd. Tegelijkertijd leidt dit bij veel jonge mannen tot onzekerheid en een

zoektocht naar houvast (Parent et al., 2019). Vroeger werden mannen gedefinieerd door eigenschappen als stoerheid, dominantie en het vermijden van emoties. Nu gendergelijkheid en diversiteit steeds belangrijker worden, groeit het besef dat mannelijkheid niet langer gebonden is aan strikte normen en verwachtingen (Ellemers, 2018).

1.6 Gender stereotypes in Nederland

Genderstereotypen zijn diepgewortelde ideeën over de rollen en eigenschappen van mannen en vrouwen (Eisend, 2019). Hoewel Nederland bekendstaat om zijn progressieve houding ten aanzien van gendergelijkheid, blijven genderstereotypen van invloed op de arbeidsmarkt, in het onderwijs en ook binnen relaties (Keuzenkamp et al., 2022).

Jongens kiezen nog altijd vaker voor technische en exacte vakken terwijl meisjes vaker kiezen voor zorg- en onderwijsgerelateerde studies (Onderwijs in Cijfers, 2021). Deze segregatie in onderwijskeuzes versterkt de bestaande genderstereotypen en beïnvloedt de toekomstige arbeidsmarktpositie van mannen en vrouwen. Verder worden mannen op de werkvloer nog steeds vaker geassocieerd met ambitie en besluitvaardigheid terwijl vrouwen vaker in zorgende rollen terechtkomen (Keuzenkamp et al., 2022).

Het gevolg van rigide genderstereotypen is niet alleen zichtbaar in de arbeidsmarktpatronen maar ook in relaties (Keuzenkamp et al., 2022). Het vasthouden aan traditionele ideeën over mannelijkheid kan leiden tot geweld en onderdrukking binnen relaties. Uit onderzoek van Atria en Rutgers (2020) blijkt dat rigide genderrollen geweld in relaties kunnen aanmoedigen. Zo gelooft 13% van de ondervraagde jongens dat het slaan van hun partner soms nodig is om respect af te dwingen. Uit het onderzoek van oktober 2023 blijkt dat jonge mannen conservatiever zijn dan oudere mannen en zich onder druk voelen staan om aan traditionele mannelijkheid normen te voldoen (Atria, 2023). Ook blijkt uit dit onderzoek dat 6 op de 10 jonge Nederlandse mannen vindt dat mannelijkheid onder druk staat en dat de samenleving 'vervrouwelijkt' (Atria, 2023).

Toxic masculinity is een term die verwijst naar schadelijke opvattingen over mannelijkheid die agressief en emotioneel onderdrukt gedrag aanmoedigen (Harrington, 2021). In Nederland worden jonge mannen eveneens beïnvloed door figuren als Andrew Tate en Jordan Peterson die exact dit soort gedrag aanmoedigen en promoten op sociale platforms.

Verder tonen de zogeheten 'bangalijsten' de huidige genderdynamiek en cultuur onder jonge mannen en vrouwen in de Nederlandse samenleving. Deze lijsten waarop vrouwen worden beoordeeld op hun seksuele prestaties en openbaar worden gemaakt, illustreren hoe vrouwen nog steeds worden geobjectiveerd en onderworpen aan dubbele standaarden rond seksualiteit⁸. Dit fenomeen onthult niet alleen de prevalentie van seksisme maar benadrukt ook de druk op jonge

---

⁸ <https://nos.nl/artikel/2524208-leerlingen-geschorst-na-bangalijst-in-5-vwo-klassen-op-utrechtse-school>
geraadpleegd op 23/06/2024

mannen om hun mannelijkheid te bewijzen middels de objectificatie van vrouwen. Dergelijke praktijken versterken schadelijke genderstereotypen en ondermijnen respectvolle gelijkwaardige relaties.

Hoewel Nederland vooruitgang heeft geboekt in het bestrijden van genderstereotypen blijven deze stereotypen aanwezig en beïnvloeden ze de dynamiek binnen relaties op diepgaande manieren. Er is voortdurend inspanning nodig van overheden, maatschappelijke organisaties en individuen om deze stereotypen verder te doorbreken.

1.7 Deelconclusie

In dit hoofdstuk is onderzocht wat Judith Butler (1990) verstaat onder genderperformativiteit en hoe dit concept zich manifesteert in de huidige Nederlandse samenleving. Butlers (1990) werk - met name *Gender Trouble* - vormt een cruciaal keerpunt in de genderstudies door haar fundamentele kritiek op traditionele opvattingen over gender en haar nadruk op de performatieve aspecten ervan. Butler (1990) stelt dat gender geen vaststaande identiteit is maar een reeks handelingen die voortdurend worden herhaald binnen sociale en culturele normen.

Er is naar voren gekomen dat Butlers (1990) theorie is geworteld in het poststructuralisme waarbij ze voortbouwt op ideeën van filosofen zoals Foucault en Derrida. Deze denkers benadrukken de rol van taal, discours en macht in de constructie van identiteit. Butler breidt deze ideeën uit door te stellen dat gender niet alleen door taal maar ook door alledaagse handelingen zoals gedrag en kleding wordt gevormd. Gender performativiteit impliceert dus dat genderidentiteiten niet inherent zijn maar voortdurend worden geproduceerd en gereproduceerd door middel van repetitieve handelingen.

Daarnaast zijn er drie essentiële kenmerken van genderperformativiteit beschreven. Het eerste kenmerk is de scheppende kracht van taal en handelingen: gender wordt gecreëerd door herhaalde uitspraken en gedragingen die de sociale realiteit vormen. Het tweede kenmerk is het normatieve en onvrijwillige karakter van genderperformativiteit waarbij individuen gebonden zijn aan bestaande sociale normen die hun gedrag sturen en reproduceren. Het derde kenmerk is de subversieve potentie van genderperformativiteit die ruimte biedt om bestaande gendernormen uit te dagen en te veranderen.

In de huidige Nederlandse samenleving zien we dat genderperformativiteit zich manifesteert in zowel progressieve als conservatieve vormen. Hoewel er vooruitgang is geboekt, is er nog altijd sprake van genderongelijkheid en spelen genderstereotypen een grote rol op de arbeidsmarkt, in het onderwijs en in relaties.

Hoofdstuk 2

Wat is femicide en hoe ziet femicide eruit in Nederland?

2.1 Inleiding

In het eerste hoofdstuk hebben we het concept van genderperformativiteit verkend zoals ontwikkeld door Judith Butler (1990). Hierin is duidelijk geworden dat gender vanuit haar theorie niet een vaststaand gegeven is maar een reeks herhaalde handelingen en gedragingen in overeenstemming met maatschappelijke verwachtingen. Dit performatieve karakter van gender zorgt ervoor dat bepaalde rollen en normen als natuurlijk en vanzelfsprekend worden ervaren. Het concept gender performativiteit toont aan hoe diepgewortelde maatschappelijke normen en verwachtingen kunnen leiden tot ongelijkheden tussen mannen en vrouwen. Deze ongelijkheden worden door de constante herhaling van genderrollen versterkt wat resulteert in machtsdynamieken die mannen nog vaak in dominante posities plaatsen en vrouwen in ondergeschikte rollen duwen. Dit proces ondersteunt en reproduceert patriarchale structuren die fundamenteel zijn voor het begrijpen van gendergerelateerd geweld.

In dit tweede hoofdstuk richt ik mij op femicide, een extreme vorm van gendergerelateerd geweld. Femicide - de moord op vrouwen omdat ze vrouwen zijn - is diepgeworteld in dezelfde patriarchale structuren die door genderperformativiteit worden ondersteund (Corradi et al., 2016). Door de relatie tussen genderperformativiteit en femicide te onderzoeken kunnen we beter begrijpen welke betekenis culturele en sociale dynamieken hebben aangaande geweld tegen vrouwen.

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de volgende deelvraag: *Wat is femicide en hoe ziet femicide eruit in Nederland?* Om deze vraag te beantwoorden wordt allereerst ingegaan op de geschiedenis en ontstaan van het woord femicide. Ten tweede worden verschillende definities en conceptuele kaders beschreven. Ten derde worden de verschillende vormen van femicide uiteengezet. Ten vierde wordt specifiek ingegaan op hoe femicide er in Nederland uitziet en tot slot wordt in de conclusie antwoord gegeven op deze deelvraag.

2.2 Het ontstaan van het begrip femicide

Wanneer men spreekt over het ontstaan van het woord femicide wordt er vaak verwezen naar Diana Russell (Grzyb et al., 2018; Corradi et al., 2016; Russell, 2021). Diana Russell was een feministische schrijfster en activiste die 45 jaar onderzoek heeft gedaan naar (seksueel) geweld tegen vrouwen en meisjes (Russell, 2021). Russell (2021) hielp met de organisatie van het eerste internationale Tribunaal voor Misdaden tegen vrouwen in Brussel in 1976. De vierdaagse conferentie waarin individuele vrouwen uit verschillende landen getuigden van hun persoonlijke ervaringen met verschillende vormen van geweld en onderdrukking vanwege hun geslacht werd bijgewoond door 2000 vrouwen uit 40 landen (Corradi et al., 2016). Tijdens deze conferentie

gebruikte Russell (2021) het woord femicide om de gewelddadige moorden op vrouwen aan te kaarten. Zij definieerde femicide destijds als volgt: 'femicide is the killing of females by males because they are female (Russell, 2021). Het doel van dit nieuwe woord was om bewustwording te creëren dat de gewelddadige dood van vrouwen op zichzelf een misdaad is en verschilt van het neutrale begrip homicide (Russell, 2021). Homicide is een algemene term voor het doden van een mens ongeacht het geslacht van het slachtoffer. Hoewel homicide in het Latijns oorspronkelijk verwees naar het doden van mannen wordt het in moderne talen zoals Engels, Spaans en Frans beschouwd als genderneutraal en omvat het zowel mannelijke als vrouwelijke slachtoffers (Corradi et al., 2016). Femicide daarentegen verwijst specifiek naar de moord op een vrouw vanwege haar geslacht. Femicide benadrukt de gendergerelateerde motieven en contexten die bij zulke moorden een rol spelen (Grzyb et al., 2018).

Russell (2008) gaf het woord femicide een kritische politieke betekenis en plaatste het binnen een breder feministisch politiek kader. Dit betekent dat Russell (2008) femicide niet slechts beschouwde als een statische categorie van moorden op vrouwen door mannen maar als een fenomeen dat diep verweven is met genderongelijkheid en machtsstructuren in de samenleving (Grzyb et al., 2018). Door femicide te analyseren vanuit een feministisch perspectief benadrukte Russell de systematische aard van dit geweld en de noodzaak om het te begrijpen in termen van patriarchale structuren en culturele normen die mannen macht verlenen over vrouwen (Russell, 2008). Haar werk richtte zich op het blootleggen van de politieke implicaties van femicide waarbij ze pleitte voor beleidsmaatregelen en maatschappelijke veranderingen. Russell (2008) werkte het concept femicide verder uit als een '*misogyne moord op vrouwen door mannen*' en als een extreme uiting van seksueel geweld - een toevoeging voorgesteld door Kelly (2002) die de gendergerelateerde aard van vormen van geweld tegen vrouwen onderzocht en zich richt op de wens van de man naar macht dominantie en controle. Kelly (2002) stelde voor dat een essentieel element van het femicide concept is om het te definiëren als een vorm van seksueel geweld en een extreme vorm van geweld in het continuüm van seksueel geweld tegen vrouwen (Weil et al., 2018). Kelly (2002) definieert femicide kort gezegd als een extreme uiting van gendergerelateerd geweld.

Gendergerelateerd geweld kan worden begrepen als het geweld dat wordt uitgeoefend tegen mensen die afwijken van traditionele gedragsnormen van vrouwelijkheid en mannelijkheid (Russell, 2008). Het geweld is niet alleen gericht op vrouwen. Ook - in het bijzonder homoseksuele - mannen krijgen te maken met gendergerelateerd geweld. Gender gerelateerd geweld neemt verschillende vormen aan waaronder huiselijk geweld, seksueel geweld en psychologisch geweld. Gendergerelateerd geweld komt in vele vormen voor en omvat dus meer dan alleen fysiek geweld. Het gaat ook over de rol van de vrouw in de samenleving die vaak gericht is om vrouwen ondergeschikt aan de man te stellen (Grzyb et al., 2018).

2.3 Definities van femicide

Het werk van Radford en Russel (1992) en het wetenschappelijke artikel van Stout (1992) legden een basis voor verder onderzoek naar femicide. Vanaf 1992 zijn er verschillende benaderingen ontstaan om femicide te onderzoeken die volgens Stout (1992) en Radford en Russel (1992) uiteenvallen in 5 perspectieven. Namelijk een feministische benadering, een sociologische benadering, een criminologische benadering, een mensenrechtenbenadering en een koloniale benadering. Al deze perspectieven kijken op eigen wijze naar de motieven en oorzaken van femicide (Corradi et al., 2016).

Het definiëren van femicide is een uitdaging. Russell (2021) gebruikte de term voor het eerst in 1976. In 1992 definieerden Radford en Russell (1992) femicide als een misogynistische misdaad. Het onderzoek naar femicide werd voortgezet en aangepast door internationale wetenschappers zoals Campbell in de VS en Fregoso en Bejarano in Latijns-Amerika (Corradi et al., 2016). In Latijns Amerika werd femicide vertaald naar feminicidio door de Mexicaanse feministe Lagarde de los Rios. Tegenwoordig worden de termen femicide en feminicidio door Latijns-Amerikaanse geleerden door elkaar gebruikt en zelfs Lagarde noemt het fenomeen nu femicide (Corradi et al., 2016). Hierdoor is er enige verwarring en variatie in het gebruik van de terminologie maar beide termen worden breed erkend en gebruikt om gendergerelateerd geweld tegen vrouwen te beschrijven (Corradi et al., 2016).

In 2013 is er een internationaal project opgezet: '*Femicide across Europe*' met als doel het onderzoeken en bestrijden van femicide. Dit project liep tot 2017 en werd gefinancierd door COST (Cooperation in Science and Technology) in samenwerking met de Europese Unie. Het project werd opgezet door een interdisciplinair team van onderzoekers uit verschillende Europese landen (Weil et al., 2018). De belangrijkste doelen van dit project waren onder meer het ontwikkelen van een gemeenschappelijk theoretisch en interdisciplinair kader en het vormen van coalities voor preventie van geweld tegen vrouwen.

Het boek '*Femicide across Europe*' behandelt verschillende aspecten van femicide en de aanpak ervan in Europa. In 2017 stelde het Europees Instituut voor Gendergelijkheid (EIGE) twee definities van femicide voor. De eerste definitie is algemeen en is ontleend aan de Wenen Verklaring van de Academic Council on the United Nations system (ACUNS). Deze definitie beschrijft femicide als de moord op vrouwen en meisjes vanwege hun gender, uitgevoerd of getolereerd door zowel private als publieke actoren. Dit omvat verschillende vormen van moord zoals die als gevolg van intiem partnergeweld, marteling en misogynistische moorden en eerwraak. De definitie benadrukt dat de oorzaak van de moord specifiek gerelateerd is aan het vrouw-zijn van het slachtoffer (Weil et al., 2018).

De tweede definitie van EIGE is statisch en beperkt femicide tot de moord op vrouwen door een intieme partner. Volgens deze definitie betekent femicide: de moord op een vrouw door een

intieme partner en de dood van een vrouw als gevolg van een praktijk die schadelijk is voor vrouwen. Intieme partners worden hierbij gedefinieerd als voormalige of huidige echtgenoten of partners, ongeacht of de dader op enig moment dezelfde woning heeft gedeeld met het slachtoffer. Deze definitie stelt onderzoekers in staat om specifieke en meetbare gegevens te verzamelen over femicide (Weil et al., 2018).

Na een grondige evaluatie van verschillende definities en bronnen concluderen Weil et al (2018) dat femicide in de breedste zin kan worden gedefinieerd als de moord op vrouwen en meisjes vanwege hun gender. Een eenduidige internationale definitie is er niet (Weil et al., 2018). Er bestaat echter wel consensus over de kern van het begrip namelijk dat femicide de meest extreme vorm is van gendergerelateerd geweld die gemotiveerd wordt door een haatdragende visie op vrouwen of door een veronderstelling van eigenaarschap over vrouwen (Weil et al., 2018).

2.4 Intieme en niet-intieme femicide

Er kan in grote lijnen onderscheid gemaakt worden tussen twee vormen van femicide namelijk intieme femicide en niet-intieme femicide (Dawson & Carrigon, 2021; Grzyb et al., 2018; Corradi et al., 2016).

Intieme femicide ook wel intieme partner femicide genoemd is de meest voorkomende vorm van femicide wereldwijd. Vrouwen van Argentinië tot Zuid-Afrika en van Canada tot het VK zijn kwetsbaar voor geweld door mannelijke partners (UNODC, 2018). Deze vorm van femicide betreft moorden door daders die een intieme partnerrelatie hadden of hebben gehad met de slachtoffers. Hierbij is de dader dus een huidige of voormalige intieme partner van het slachtoffer. Deze vorm van femicide wordt vaak - maar niet altijd - gekenmerkt door een geschiedenis van huiselijk geweld waarbij jaloezie, controle en machtsdynamieken een centrale rol spelen. Volgens Weil et al (2018) is deze vorm van moord de meest voorspelbare moord die er is omdat het vaak verloopt via dezelfde patronen. Er zijn zelfs onderzoeken die de exacte stappen voorafgaand aan de moord uiteen zetten. Duidelijk in dit patroon is dat het moment dat de vrouw ervoor kiest de relatie te beëindigen zij het meeste risico loopt vermoord te worden (Corradi et al., 2016).

Niet-intieme femicide omvat verschillende subtypes van femicide waaronder moorden die verband houden met bendes, mensenhandel en seksueel geweld (Etherington & Baker, 2015). Veel van deze femicide contexten kunnen ook betrekking hebben op intieme sferen. Zo kan seksuele femicide worden gepleegd door iemand die wel of geen relatie had met het slachtoffer, waarbij seksuele agressie vóór of na de dood plaatsvindt (Sarmiento et al., 2014). Moord door vreemden komt doorgaans minder voor dan intieme femicide waardoor onderzoek naar intieme femicide prioriteit blijft houden (Dawson & Carrigon, 2021). Er is echter ook aandacht voor eengerelateerde femicide, dit is een vorm van niet- intieme femicide waar eer en schaamte een belangrijke rol spelen in sociale normen (Grzyb et al., 2018). Vrouwen worden hier meestal

vermoord door hun eigen familieleden om de 'eer' van de familie te herstellen. Vaak wordt een vrouw in dit geval vermoord door een vader, broer of neef. Meestal in situaties waarin men vermoedt dat de vrouw zich onzedelijk heeft gedragen. Ook bij dit type moord speelt hoe een vrouw zich hoort te gedragen een grote rol. Echter stelt Zakaria (2021) - een vrouw die zelf huiselijk geweld heeft meegemaakt - in haar boek *Against White feminism* dat als haar partner haar had vermoord dat ongetwijfeld eerwraak genoemd zou zijn omdat zij en haar partner beiden moslim zijn. Een vrouw schaadt ook het ego of de eer van een man wanneer zij hem verlaat en in de kern hebben deze moorden volgens haar hetzelfde motief. De kans is volgens Zakaria (2021) echter heel klein dat partnermoord bij een wit koppel als eerwraak wordt bestempeld. De aanwezigheid van een zwarte of bruine dader roept volgens haar het idee op dat de misdaad wordt bepaald door culturele of religieuze achtergronden. Geweld tegen vrouwen in andere landen wordt vaak toegeschreven aan religie, cultuur en een vermeend gebrek van het volk terwijl geweld in eigen land tegen vrouwen volgens Zakaria (2021) wordt gezien als een uitzondering in plaats van een structureel maatschappelijk probleem (Romkens et al., 2023)

De meeste academici maken expliciet onderscheid tussen eerge relateerde moorden en partnermoord maar beide vormen van femicide kunnen geschaard worden onder moord door een bekende van het slachtoffer (Dawson & Carrigon, 2021). Het verschil in motieven is echter niet eenduidig en kan overlappen, het grootste verschil is dat partnermoord gepleegd wordt door een partner of ex partner en eerwraak vaker en ook gepleegd kan worden door een familielid (Grzyb et al., 2018).

De Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) stelt dat de beste manier om femicide in het algemeen te verminderen is om intiem partnergeweld te bestrijden. Veel academici richten zich dan ook in het bijzonder op intieme femicide (Corradi et al., 2016).

2.5 Femicide in Nederland

Uit het onderzoeksrapport van UN Women en UNODC blijkt dat wereldwijd meer dan 5 vrouwen en meisjes per uur worden vermoord door een familielid of (ex-)partner in 2021. Hoewel femicide vaak wordt geassocieerd met landen zoals Mexico en Argentinië heeft Nederland ook een extreem hoog aantal slachtoffers (CBS, 2022). Na een meer algemene verkenning van het fenomeen femicide richt ik me nu specifiek op de situatie in Nederland. Hier geef ik antwoord op hoe vaak femicide in Nederland voorkomt, welke factoren hierbij een rol spelen en welk beleid en maatregelen genomen worden in Nederland. Hoe is het gesteld in Nederland?

Volgens het CBS was bij 60% van de vermoorde vrouwen tussen 2017 en 2021 de (ex) partner de dader. Voor mannen was dit slechts 5%. Elke 8 dagen wordt er in Nederland een vrouw vermoord, vaak door haar (ex)partner en bijna altijd omdat ze besluit uit de relatie te stappen (CBS, 2022; Ten Zweep, 2023). De afgelopen vijf jaar werden er in Nederland zeker 127

vrouwen vermoord door hun partner of ex-partner. Het NRC sprak met nabestaanden van 25 vermoorde vrouwen. Wie waren deze vrouwen? Uit de gesprekken blijkt dat slachtoffers van femicide net zo divers zijn als de samenleving zelf. Ze kunnen praktisch of theoretisch opgeleid zijn. Sommigen werkten bij de kindbescherming of als tandartsassistente. Anderen hadden hun eigen bedrijf, studeerden of waren met pensioen. Meerdere nabestaanden benadrukken dat dit iedereen kan overkomen (NRC, 2023) Uit ander onderzoek blijkt ook dat femicide in alle lagen van de samenleving voorkomt (Römkens et al., 2023)

Het motief voor moord blijkt vaak afwijzing. Vooral wanneer die afwijzing definitief is en mannen zich realiseren dat ze de relatiebreuk niet meer kunnen herstellen (Ten Zweege, 2023). Wilma de Jager en de 20-jarige Nadine Beemsterboer werden vermoord nadat ze hun relatie hadden beëindigd (NRC, 2023). Ook de partner van Gea Godwaldt veranderde na haar afwijzing. In berichten op haar telefoon stond dat ze van hem wilde scheiden. Barbara Godwaldt die met andere nabestaanden een plan tegen femicide opstelde zegt *“Je vrouw vermoorden omdat ze bij je weg wilt doe je alleen wanneer je vindt dat je ergens recht op hebt”* (NRC, 2023)

Veel vrouwen probeerden zich te verzetten tegen de toenemende controle, vertellen hun naasten. Dit leidde vaak tot escalatie. Sommige vrouwen bleven in de relatie om verdere escalatie te voorkomen, soms nadat de man dreigde met zelfmoord. Moordplannen komen meestal tot uiting wanneer de vrouw definitief probeert te ontsnappen aan de controle (Ten Zweege, 2023; NRC, 2023). Een overlevende van een moordpoging vertelt: *“Mijn partner dacht vaak dat ik verliefd was op een ander en maakte me daarover verwijten. Ik mocht niet meer met vrienden omgaan, maar het maakte me niet meer uit wat hij wilde. De relatie escaleerde omdat hij geen grip meer kreeg op mij (NRC, 2023)”*

Dit artikel toont hoe femicide in Nederland eruit kan zien en benadrukt de ernst van het probleem. Het laat zien dat slachtoffers van femicide een diverse groep vormen, net zo gevarieerd als de samenleving zelf. De gegevens en persoonlijke verhalen ondersteunen dat femicide niet gebonden is aan een specifiek sociaal of economisch profiel: het kan iedereen overkomen (Ten Zweege, 2023).

2.6 De Nordic Paradox

Het blijkt onjuist om te denken dat geweld in geëmancipeerde landen nauwelijks voorkomt. Sociologen die femicide hebben onderzocht in Noord Europese landen noemen die misvatting ook wel de Nordic Paradox (Gracia & Merlo, 2016). Juist in landen als Nederland, Finland en Zweden is het geweld tegen vrouwen een groot probleem, ook al zouden sommigen dat niet verwachten (Gracia & Merlo, 2016). Een mogelijke verklaring voor deze paradox is dat wanneer vrouwen zich meer emanciperen op de arbeidsmarkt, sommige mannen zich bedreigd kunnen voelen in hun mannelijkheid (Gracia & Merlo, 2016). Dit zou ertoe kunnen leiden dat bepaalde

mannen gaan overcompenseren door agressief en dominant gedrag in de privésfeer als een reactie op vrouwenemancipatie (Ten Zweege, 2023).

Renée Römken is een Nederlandse criminoloog en gespecialiseerd in gendergerelateerd geweld. In haar recent verschenen boek *Vorbij de verbijstering* (2023) over gender en geweld in de huidige Nederlandse samenleving wordt benadrukt dat hoe meer we geloven in ons zelfbeeld als een gendergelijk en progressief land, hoe minder aandacht we hebben voor de bestaande problematiek. Volgens Römken et al (2023) heeft Nederland op meerdere vlakken een vertekend beeld van hoe geëmancipeerd en vooruitstrevend het land is. Nederland plaatst zichzelf geregeld boven de wet als het gaat om mensenrechtenbeleid en emancipatie. Vrouwen in Nederland scoren laag in Europa op het gebied van arbeidsmarktparticipatie, financiële onafhankelijkheid en het aantal hoogleraren aan universiteiten. Tegelijkertijd heeft Nederland haar pr-beleid goed ontwikkeld vooral op het gebied van prostitutieregulering en euthanasie wat het beeld scheidt van een vooruitstrevend land (Romkens et al., 2023).

Volgens Römken et al., (2023) kan de achterstand in emancipatie in Nederland deels verklaard worden door de aanzienlijke invloed van religie. Na de Tweede Wereldoorlog werden veel besluiten genomen langs de scheidslijnen van de verzuiling. Dit leidde er in de jaren '50 toe dat het kostwinnerbeginsel werd ingevoerd waarbij mannen een relatief hoog inkomen kregen zodat vrouwen thuis konden blijven. Hierdoor ontstond een cultuur van moederschap die sterker was dan in andere Europese landen (Römken et al., 2023). Het niet buitenshuis hoeven te werken werd gezien als een teken van welvaart maar tegelijkertijd werd van vrouwen verwacht dat ze de kinderen opvoeden en het huishouden deden. Deze verdeling van arbeid heeft een specifieke historische achtergrond in Nederland en heeft een grote invloed gehad op hoe men kijkt naar emancipatie (Romkens et al., 2023).

Verder vraagt Romkens et al., (2023) zich af in het kader van geweld tegen vrouwen in Nederland waarom men daar telkens verbaasd op reageert. Zij stelt dat de herhaalde verbijstering lijkt te dienen als een verdedigingsmechanisme: elke keer kunnen we onze verontwaardiging uiten en vasthouden aan het idee dat het eigenlijk onbegrijpelijk is wanneer er een vrouw wordt vermoord door haar man (Romkens et al., 2023). Het geweld wordt hiermee volgens Römken (2023) zowel vreemd als uitzonderlijk gemaakt terwijl het eigenlijk een structureel probleem is in Nederland. We spreken volgens Romkens et al., (2023) over het geweld tegen vrouwen alsof het niet over ons gaat maar enkel over anderen, bij voorkeur onbekenden.

2.7 Beleid in Nederland

Het GREVIO is een orgaan dat is opgericht binnen het kader van de Istanbul Conventie ook wel bekend als het Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (Guns et al., 2020). Het GREVIO is verantwoordelijk voor het monitoren van de implementatie van dit verdrag door de lidstaten van de Raad van Europa.

Het evalueert of de wetgeving, beleidsmaatregelen en praktijken van de lidstaten in overeenstemming zijn met de verplichtingen van de Istanbul Conventie met betrekking tot het voorkomen van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld en adviseert over mogelijke verbeteringen (Guns et al., 2020). In Nederland is er volgens het GREVIO een genderneutraal beleid dat geen rekening houdt met de realiteit van femicide. Een rapport over (dodelijk) geweld tegen vrouwen in Nederland benadrukt de noodzaak van een beleid dat gevoelig is voor gender en aandacht besteedt aan de structurele machtsverhoudingen tussen mannen en vrouwen (Guns et al., 2020). Het onderzoek bekritiseert het genderneutrale beleid van Nederland en pleit voor meer inclusiviteit.

De Nederlandse regering heeft herhaaldelijk kritiek gekregen omdat haar genderneutrale beleid in strijd is met mensenrechtenverdragen zoals de Istanbul-conventie en het Vrouwenverdrag van de Verenigde Naties (Guns et al., 2020). De Istanbul Conventie, officieel het Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld stelt dat Nederland genderongelijkheid negeert. Daarnaast is er in Nederland een aanhoudende tendens om geweld tegen vrouwen als een cultureel probleem van migranten te presenteren (Romkens et al., 2023).

De poging om geweld tegen vrouwen, non-binaire mensen en andere specifieke kwetsbare groepen te ontgenderen en te beschouwen als een algemeen menselijk probleem heeft kritiek ontvangen (Romkens et al., 2023). Deze benadering minimaliseert de bestaande machtsongelijkheid en seksisme. In het Nederlandse beleid wordt vaak teruggegrepen op zogenaamd genderneutraal onderzoek wat suggereert dat zowel vrouwen als mannen evenzeer slachtoffer zijn en dader kunnen zijn. Dit strookt echter niet met de realiteit van femicide en huiselijk geweld tegen vrouwen. De specifieke kwetsbaarheid van vrouwen als gevolg van genderongelijkheden en de tradities van geweld, dwang en controle die daarmee samenhangen wordt hierdoor niet altijd erkend (Römken et al., 2023).

Het gendergerelateerde karakter van geweld tegen vrouwen is goed gedocumenteerd in wetenschappelijk onderzoek en vormt de basis van regelgeving in mensenrechtenverdragen (Guns et al., 2020). De relatie tussen gender en geweld is empirisch onderbouwd en wordt benadrukt in de preambule van de Istanbul conventie over het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld. Het is essentieel om de dieperliggende oorzaken van geweld te begrijpen om effectieve maatregelen te kunnen nemen. Geweld tegen vrouwen ontstaat vaak binnen situaties waarin machtsmisbruik, dwang en geïnternaliseerde opvattingen over mannelijkheid en vrouwelijkheid een rol spelen (Guns et al., 2020; Harrington, 2021).

Het kabinet heeft onlangs een nieuw plan gelanceerd om femicide in Nederland te voorkomen. Dit plan, genaamd "Plan van Aanpak: Stop Femicide" werd op 7 juni 2024 gepresenteerd in een

brief aan de voorzitter van de Tweede Kamer⁹. Het plan benoemt femicide als een vorm van gendergerelateerd geweld en richt zich op vroegtijdige preventie van huiselijk geweld en kindermishandeling om femicide te voorkomen. Ontwikkeld in samenwerking met verschillende ministeries bevat het maatregelen gericht op preventie, detectie en de aanpak van geweld. De focus ligt op vier hoofdthema's: primaire preventie, monitoring van geweld, interventies en hulpverlening en inzicht in het probleem en de aanpak ervan. Hoewel het plan erkent dat femicide een gendergerelateerd probleem is, ontbreken tot nu toe concrete beleidsmaatregelen om hier adequaat op in te spelen.

2.8 Deelconclusie

In dit hoofdstuk is antwoord gegeven op de volgende deelvraag: *Wat is femicide en hoe ziet femicide eruit in Nederland?* Femicide is een extreme vorm van gendergerelateerd geweld waarbij vrouwen en meisjes vermoord worden vanwege hun geslacht. De oorsprong van de term ligt in het werk van feministische activiste Diana Russell.

Het onderscheid tussen intieme en niet-intieme femicide biedt inzicht in de verschillende contexten waarin deze moorden plaatsvinden. Intieme femicide is de meest voorkomende vorm van femicide en vindt meestal plaats binnen relaties en wordt vaak voorafgegaan door een patroon van huiselijk geweld. Niet-intieme femicide omvat eerwraak, bende-gerelateerde moorden en seksueel geweld.

In Nederland is femicide een ernstig probleem met een significant aantal vrouwen dat jaarlijks wordt vermoord door hun (ex)partner. Deze moorden vinden vaak plaats tijdens of na de beëindiging van de relatie. De beschikbare gegevens en verhalen van nabestaanden tonen aan dat femicide voorkomt in alle lagen van de samenleving en niet beperkt is tot een specifiek sociaal of economisch profiel. Verder is duidelijk geworden dat Nederland op veel vlakken achterblijft in Europa als het gaat om vrouwelijke arbeidsparticipatie en onafhankelijkheid en niet zo geëmancipeerd en vooruitstrevend is als het soms doet lijken.

Ten slotte is het huidige beleid aangaande femicide in Nederland geëvalueerd waar duidelijk werd dat er kritisch wordt gekeken naar het genderneutrale beleid van Nederland. Het genderneutrale karakter zou de specifieke kwetsbaarheid van vrouwen onvoldoende erkennen in de context van femicide.

---

⁹ Via: <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2024/06/07/plan-van-aanpak-stop-femicide-gepresenteerd>. Geraadpleegd op 26/06/2024.

Hoofdstuk 3

Welke betekenis heeft genderperformativiteit in femicide in Nederland?

3.1 Inleiding

In de voorgaande hoofdstukken is er een fundament gelegd voor het begrip van zowel genderperformativiteit (Butler, 1990) als femicide (Weil et al., 2018; Corradi et al., 2016). In het eerste hoofdstuk is ingegaan op Judith Butler's theorie van genderperformativiteit (1990) waarbij is besproken dat gender geen inherent kenmerk is maar het resultaat van herhaalde handelingen en gedragingen. Verder is onderzocht hoe dit vandaag de dag zichtbaar is in de maatschappij en hoe het helpt de dynamieken van gendergerelateerd gedrag en verwachtingen te doorgronden. In het tweede hoofdstuk stond femicide centraal. Hier is ingegaan op de betekenis en definitie van femicide (Weil et al., 2018) en is de situatie van femicide in Nederland geanalyseerd.

Met deze basis in gedachten richt dit derde hoofdstuk zich op een diepere analyse van femicide in Nederland door de lens van genderperformativiteit (1990). In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de volgende deelvraag: *Welke betekenis heeft genderperformativiteit in femicide in Nederland?* Om deze vraag te beantwoorden zal ik allereerst in een meer algemene analyse de twee voorgaande hoofdstukken dieper aan elkaar verbinden. Ten tweede zal ik de betekenis van genderperformativiteit in relatie tot femicide onderzoeken aan de hand van thema's waaronder misogynie en seksisme, mannelijkheid en ouderschap, vrouwelijkheid en slachtofferschap en afhankelijkheid en gender. Ten derde zal ik twee casussen van femicide in Nederland analyseren aan de hand van het concept genderperformativiteit. Ten slotte zal ik antwoord geven op deze deelvraag in de deelconclusie.

3.2 Algemene analyse

Wanneer we femicide definiëren als de opzettelijke moord op vrouwen en meisjes omdat zij vrouw zijn en vervolgens het vrouw zijn interpreteren als een performatieve constructie zeg je eigenlijk: Een vrouw wordt vermoord om hoe zij het vrouw zijn uitvoert. Opvallend aan deze redenering is echter dat het niet strookt met de realiteit van femicide. Vrouwen worden namelijk in de meeste gevallen vermoord wanneer zij niet voldoen aan traditionele vrouwelijkheid en bijvoorbeeld een onafhankelijk leven willen leiden zonder hun partner (Weil et al., 2018). Wanneer ze het vrouw zijn juist niet uitvoeren en wanneer er sprake is van subversie, zoals Judith Butler (1990) stelt, lopen vrouwen het grootste gevaar. Wanneer een vrouw niet voldoet aan de normatieve aspecten van vrouwelijkheid bijvoorbeeld door onafhankelijkheid of assertiviteit te tonen, wordt zij vaak het doelwit van geweld (Weil et al., 2018). Dit roept de vraag op of femicide niet eerder begrepen kan worden als de moord op een vrouw door een man omdat hij een man is waarbij het construct mannelijkheid een gevaarlijke rol speelt. Het lijkt vaak het onvermogen van de man om met de subversie van de vrouw om te gaan.

De Nederlandse context toont aan dat ondanks de schijn van emancipatie en vooruitstrevendheid, het land op veel vlakken achterblijft in Europa wat betreft vrouwelijke arbeidsparticipatie en onafhankelijkheid. Dit wijst op een diepgewortelde genderongelijkheid die ook doorwerkt in de problematiek van femicide. Hoewel femicide iedereen kan overkomen, kunnen de relatief lage arbeidsparticipatie van vrouwen en hun economische afhankelijkheid de kwetsbaarheid van vrouwen in gewelddadige relaties wel versterken (Römkens et al., 2023). Verder is het genderneutrale beleid in Nederland ook een belangrijk aandachtspunt. Hoewel genderneutraal beleid op het eerste gezicht inclusief lijkt kan het in de praktijk de specifieke kwetsbaarheid van vrouwen in de context van femicide onvoldoende erkennen. Femicide is een gendergerelateerd probleem dat vrouwen treft vanwege hun gender. Door geen aandacht te besteden aan deze genderdynamieken wordt het moeilijker om effectief beleid te ontwikkelen en implementeren dat gericht is op de bescherming van vrouwen. Genderperformativiteit speelt een fundamentele rol in de dynamiek van femicide in Nederland. Het benadrukt hoe diepgewortelde genderrollen en machtsdynamieken bijdragen aan het geweld tegen vrouwen. Ook spelen genderstereotypen een fundamentele rol in de dynamiek van femicide in Nederland (Keuzenkamp et al., 2022). Deze stereotypen beïnvloeden niet alleen de arbeidsmarkt en het onderwijs maar zijn ook van invloed op relaties (Keuzenkamp et al., 2022).

3.3 Misogynie en seksisme

Nuttig voor de analyse van genderperformativiteit en femicide zijn de studies van Kate Manne (2017), een Australische filosoof die is gespecialiseerd in feministische filosofie en moraal filosofie. In haar werk *Downgirl* stelt Manne (2017) dat misogynie - ook wel vrouwenhaat - verkeerd wordt begrepen en gedefinieerd. Manne (2017) stelt namelijk dat het een misvatting is dat misogynie impliceert dat een man alle vrouwen haten. In plaats daarvan ontstaat er haat jegens een vrouw wanneer zij niet voldoet aan de onbewuste codes die haar worden opgelegd. Dit gebeurt bijvoorbeeld wanneer vrouwen niet lief zijn, zich niet vrijwillig ondergeschikt opstellen, niet ingaan op de avances van mannen of wanneer zij niet accepteren dat mannen de leiding nemen (Manne, 2017).

Manne (2017) maakt een onderscheid tussen seksisme en misogynie. Seksisme verwijst volgens Manne (2017) naar het toekennen van bepaalde eigenschappen aan mannen of vrouwen. Misogynie daarentegen gaat verder en kan zich manifesteren in geweld en dient om patriarchale normen en verwachtingen te handhaven en af te dwingen. Het fungeert als een soort politie van het patriërchaat die vrouwen corrigeert wanneer zij deze gender verwachtingen en normen overtreden (Manne, 2017).

Het extreme geweld van femicide biedt inzicht in deze dynamiek bijvoorbeeld als dit geweld plaatsvindt nadat een vrouw een relatie met een man heeft beëindigd. De meeste vrouwen in Nederland worden namelijk vermoord wanneer zij hun relatie beëindigen (Ten Zweege, 2023).

Vanuit het oogpunt van Manne (2017) vindt dit geweld niet alleen plaats omdat zij een vrouw is. Maar omdat zij een vrouw is die niet doet wat de man van haar wilt en wat overeenkomt met verwachtingen die aan een vrouw worden gesteld. Dit komt overeen met wat Butler (1990) subversief gedrag noemt.

3.4 Mannelijkheid en ouderschap

De relatie tussen mannelijkheid en ouderschap in de context van femicide vertoont complexe dynamieken die diep geworteld zijn in maatschappelijke normen en individuele psychologische processen (Connell et al., 2005). Verschillende studies tonen aan dat mannen die geconfronteerd worden met verlaten van hun partner zich vaak kwetsbaar en fragiel voelen (Smit, 2018; Johnson & Ferraro, 2000). In reactie hierop kunnen sommige mannen de neiging hebben om een rol van ouderschap aan te nemen om zo hun gevoel van controle en machtspositie te herstellen (Kimmel, 2002).

Deze reactie kan worden begrepen binnen het kader van gendergerelateerde sociale conditionering waarbij mannen worden aangespoord om kracht en dominantie te tonen terwijl het tonen van kwetsbaarheid vaak wordt ontmoedigd (Connell, 1995).

De relatie tussen mannelijkheid en ouderschap speelt een cruciale rol in de dynamiek van femicide. Het rigide beeld van mannelijkheid dat veel jongens van jongs af aan meekrijgen draagt bij aan de instandhouding van geweld in latere levensfasen (Capaldi et al., 2012).

Kinderen die opgroeien binnen een gezin waarin de vader de moeder mishandelt, ervaren ook de performatieve gevolgen (Butler, 1990) die verschillend zijn voor meisjes en voor jongens (Capaldi et al., 2012). Jongens die opgroeien in een gewelddadig gezin worden zelf vaker dader en meisjes hebben meer kans om later slachtoffer te worden (Capaldi e.a. 2012). Veel mannen die agressie vertonen of plegers zijn van huiselijk geweld hebben zelf ook geweld meegemaakt.

Mannen worden vaak sociaal geconditioneerd om kracht, dominantie en emotionele onkwetsbaarheid te vertonen (Harrington, 2021). Deze normatieve verwachtingen maken het voor veel mannen moeilijk om hun kwetsbaarheden te uiten, wat kan leiden tot een internalisatie van woede en frustratie. Binnen relaties kan dit resulteren in controle en geweld, waarbij de man zijn partner onderwerpt om zijn machtspositie en mannelijkheid te bevestigen. Dit gedrag wordt vaak verder versterkt door maatschappelijke goedkeuring van mannelijke dominantie en het straffen van emotionele kwetsbaarheid bij mannen (Reingle, 2014; Connell et al., 2005).

Verder is voor veel mannen het idee om slachtoffer te zijn onacceptabel, omdat dit wordt gezien als een teken van zwakte en onmannelijkheid (Reingle, 2014). Dit leidt ertoe dat mannen, wanneer ze worden geconfronteerd met bedreigingen of vernedering, eerder geneigd zijn in de rol van dader te stappen, dan slachtoffer te blijven. Het vermijden van slachtofferschap door het aannemen van de rol van dader, kan beschouwd worden als een extreme uitdrukking van de

performatieve handelingen die mannen uitvoeren om hun mannelijkheid te behouden en te beschermen. Slachtofferschap is in deze context het vermogen om te accepteren dat je iets is aangedaan en je geen controle hebt over de persoon met wie je een relatie hebt en wat zij kiest te doen. Enerzijds worden mannen vanuit de maatschappij minder serieus genomen, anderzijds willen mannen zelf dus ook geen slachtoffer zijn. Het construct mannelijkheid schaadt niet alleen vrouwen maar ook mannen zelf zijn slachtoffer van het construct wat zij in stand houden (Connell et al., 2005).

3.5 Vrouwelijkheid en slachtofferschap

In de context van femicide wordt vrouwelijkheid vaak geassocieerd met kwetsbaarheid en slachtofferschap. Dit wordt versterkt door maatschappelijke verwachtingen en normen die vrouwen dwingen om een specifieke vorm van vrouwelijkheid te belichamen (Eisend, 2019). Vrouwen worden bijvoorbeeld geacht onderdanig, zorgzaam en emotioneel beschikbaar te zijn (Eisend, 2019). Deze normen zijn echter dubbelzinnig in hun effect: ze kunnen vrouwen kwetsbaar maken wanneer ze eraan voldoen omdat ze hen in een afhankelijke en ondergeschikte positie plaatsen maar vrouwen kunnen ook gevaar lopen wanneer ze zich tegen deze normen verzetten en autonomie tonen (Eisend, 2019).

Femicide legt bloot hoe vrouwelijkheid als kwetsbaarheid wordt geconstrueerd (Eisend, 2019) en benut binnen patriarchale structuren (Fetterolf & Rudman, 2014). Vrouwen worden vaak gereduceerd tot hun rollen als echtgenote, moeder of partner waarbij hun waarde en veiligheid worden gekoppeld aan hun onderdanigheid en toewijding aan mannen (Fetterolf & Rudman, 2014). Wanneer vrouwen zich hiertegen verzetten lopen ze vaak een groter risico op geweld. Het is deze paradox van kwetsbaarheid en kracht die femicide zo schrijnend maakt: vrouwen worden gestraft voor zowel hun conformiteit als voor hun rebellie.

Patriarchale structuren hebben baat bij het handhaven van traditionele genderrollen waarin vrouwen als zwak en afhankelijk worden gezien (Eisend, 2019). Dit zorgt ervoor dat hun acties voortdurend worden gemonitord en beoordeeld door een mannelijke blik die controle wil uitoefenen. Wanneer vrouwen uit deze rollen breken en hun eigen pad volgen, kunnen ze te maken krijgen met extreme vormen van geweld zoals femicide. Dit geweld is een ultieme poging om de traditionele orde te handhaven.

3.6 (On)afhankelijkheid en gender

Bij femicide is er regelmatig sprake van een heteroseksuele liefdesrelatie tussen slachtoffer en dader. Vaak wordt aangenomen dat vrouwen binnen deze relaties afhankelijk zijn van mannen (Ten Boom, 2016). Maar hoe accuraat is deze aanname? Wie is er werkelijk afhankelijk van wie? En welke rol speelt deze afhankelijkheid in de dynamiek tussen mannen en vrouwen waar geweld voortkomt?

Römkens (2023) stelt dat mannelijkheid vaak wordt geassocieerd met onafhankelijkheid. Het wordt doorgaans niet als mannelijk gezien om afhankelijk te zijn van een vrouw. Mannen die niet voldoen aan die normen worden bekritiseerd. Lilian Rubin (1984) schreef dat de economische onafhankelijkheid van mannen lang werd gezien als emotionele onafhankelijkheid. De economische afhankelijkheid van vrouwen werd gezien als een teken van hun emotionele afhankelijkheid. Gorden en Meth (2023) stellen echter dat mannen vaak een verborgen verlangen hebben om afhankelijk te mogen zijn. Volgens Gorden en Meth (2023) vinden mannen het vaak gemakkelijker om te geloven dat hun rol als kostwinner hen automatisch het recht geeft op aandacht en genegenheid, in plaats van openlijk te vragen om genegenheid. Het uiten van een dergelijk verzoek zou namelijk diepgewortelde angst en kwetsbaarheid onthullen niet alles alleen aan te kunnen. Dit vermogen om alles zelfstandig te kunnen doen zonder hulp wordt gezien als een belangrijk aspect van wat traditioneel wordt beschouwd als mannelijk succes (Harrington, 2021; Römkens et al., 2023).

Een ander voorbeeld van afhankelijkheid binnen relaties waarbij femicide voorkomt is eerwraak. Bij eerwraak hangt de eer van een man namelijk af van het gedrag van zijn vrouw, dochter of nicht (Corradi et al., 2016). Wanneer zij bijvoorbeeld ‘onzedelijk’ is, schaadt zij zijn eer. De status van een man is hierbij dus afhankelijk van het gedrag van de vrouw. Dit benadrukt hoe mannen hun mannelijkheid construeren in relatie tot anderen en in wisselwerking met hun omgeving waarbij het verinnerlijkte beeld van man-zijn vaak wordt afgezet tegen de vrouwen in zijn directe omgeving. Een vrouw moet als het ware continu de man voorzien van zijn mannelijkheid middels bepaald gedrag wat sociaal en cultureel geaccepteerd is. Dat maakt een man in dit geval afhankelijk van de vrouwen in zijn omgeving om zijn mannelijkheid vorm te geven.

Het rigide beeld van mannelijkheid en de daarmee samenhangende verwachtingen van afhankelijkheid en controle schaden niet alleen vrouwen maar beperken ook de emotionele en relationele vrijheid van mannen zelf. Het veronderstelde idee dat mannen altijd onafhankelijk moeten zijn en nooit afhankelijk mogen zijn van vrouwen of anderen belemmert hun vermogen om openlijk om verzorging of affectie te vragen. Dit streven naar onafhankelijkheid kan mogelijk leiden tot een onvermogen om hulp te aanvaarden of te vragen (Harrington, 2021).

3.7 Analyse casussen

Zoals eerder beschreven wordt er iedere acht dagen een vrouw vermoord in Nederland (CBS, 2022). Met enige regelmaat verschijnen er nieuwsartikelen waarin melding wordt gemaakt van vrouwen die zijn vermoord door hun partner of ex-partner (NRC, 2023). Deze vorm van femicide - gepleegd door een partner of ex-partner - is de meest voorkomende in Nederland (Ten Zweege, 2023). Zoals in hoofdstuk twee naar voren is gekomen kan deze vorm van femicide begrepen worden als intieme femicide (Dawson & Carrigon, 2021). In dit deel van het onderzoek

zullen twee casussen worden geanalyseerd van femicide in Nederland. Zoals in de methode benoemt voer ik deze analyse uit omdat ...

De eerste gekozen casus betreft de moord op Dionne door haar partner Guus. De reden voor de selectie van deze casus is omdat de officier van justitie deze moord beschreef als een typisch voorbeeld van femicide in Nederland¹⁰. De officier van justitie bekritiseerde de houding van de verdachte en zei het volgende¹¹: "Verdachte ziet zichzelf als een uniek geval dat slachtoffer is geworden van een uniek voorval. Maar verdachte is geen uniek geval en de geweldsexplosie van 4 december 2022 kan niet worden begrepen als een uniek voorval. Aangezet door ziekelijke controledrang en agressie heeft hij Dionne opzettelijk om het leven gebracht. In meerdere opzichten is hij niets meer dan de standaard dader van vrouwendoodslag. Géén uitzonderingsgeval" (OM, 2023). Deze uitspraken van de officier van justitie waren voor mij doorslaggevend in het kiezen van deze casus omdat het toont dat de moord op Dionne representatief is voor de typische dynamieken en motieven die ten grondslag kunnen liggen aan femicide.

De tweede casus die zal worden geanalyseerd betreft de moord op Humeyra een 16 jarig meisje. Zij had een korte relatie met een oudere man Bekir¹². Humeyra's zaak illustreert op schrijvende wijze hoe een patroon van stalking en bedreiging uiteindelijk tot de moord op dit meisje heeft geleid. Volgens Weil et al (2018) is intieme femicide de meest voorspelbare moord omdat er vaak patronen van controle en geweld aan voorafgaan. In deze zaak is dat het geval. Humeyra heeft meermaals aangifte gedaan van stalking voor de moord plaatsvond¹³. Daarnaast heeft de rechtszaak en de uiteindelijke uitspraak veel maatschappelijke en juridische discussie teweeggebracht in Nederland over de definitie van moord en de adequaatheid van de strafmaatregelen in dergelijke gevallen. Bovendien illustreert deze zaak de tekortkomingen van het Nederlandse beleid aangaande beschermingsmaatregelen voor slachtoffers van stalking. Verder heeft de moord op klaarlichte dag op een 16 jarig meisje veel teweeg gebracht in Nederland en dat maakt dat er veel informatie beschikbaar is over deze zaak¹⁴. Om deze redenen heb ik gekozen om ook deze casus te analyseren.

Hoewel er veel verschillen zijn tussen de verhalen van deze twee vrouwen kunnen beide casussen worden begrepen als intieme femicide (Dawson & Carrigon, 2021) gezien beide vrouwen zijn vermoord door een partner of ex partner. Intieme femicide is de vorm van femicide

¹⁰

<https://www.om.nl/actueel/nieuws/2023/05/15/om-ombrengen-van-zwangere-vrouw-in-huissen-is-femicide-15-jaar-gevangenisstraf-geest> geraadpleegd op 20/06/2024

¹¹

<https://www.om.nl/actueel/nieuws/2023/05/15/om-ombrengen-van-zwangere-vrouw-in-huissen-is-femicide-15-jaar-gevangenisstraf-geest> geraadpleegd op 20/06/2024

¹² <https://magazines.openbaarministerie.nl/opportuun/2021/04/de-zaak-humeyra> geraadpleegd op 20/06/2024

¹³ <https://magazines.openbaarministerie.nl/opportuun/2021/04/de-zaak-humeyra> geraadpleegd op 20/06/2024

¹⁴ <https://nos.nl/artikel/2504487-aanpak-stalking-schiet-vijf-jaar-na-moord-op-humeyra-nog-altijd-tekort> geraadpleegd op 20/06/2024

die in Nederland het meest voorkomt. Deze selectie biedt een verkennende analyse en is niet representatief voor alle gevallen van femicide maar geeft mogelijk inzicht in de typische dynamieken en motieven die ten grondslag zouden kunnen liggen aan intieme femicide in Nederland. Door te focussen op deze specifieke casussen middels de lens van genderperformativiteit kunnen we de invloed van gendernormen en verwachtingen en onderliggende patronen mogelijk beter identificeren.

De casussen zullen allereerst worden samengevat op basis van nieuwsartikelen en informatie van het Openbaar Ministerie¹⁵. Vervolgens zullen de drie kenmerken van genderperformativiteit zoals beschreven door Butler (1990) en uitgewerkt in hoofdstuk twee worden gebruikt om de casus te analyseren. Deze drie kenmerken zijn kort samengevat als volgt: 1) gender wordt gecreëerd door herhaalde uitspraken en gedragingen die de sociale realiteit vormen; 2) genderperformativiteit heeft een normatief en onvrijwillig karakter; en 3) genderperformativiteit heeft een subversieve potentie.

Casus 1: Dionne

Op 4 december 2022 wordt Dionne van Haren, een zwangere vrouw van 36 jaar, dood aangetroffen. Ze is vermoord door haar partner Guus¹⁶. De zaak behandeld bij de rechtbank in Zutphen werd door de officier van justitie beschouwd als een schrijnend voorbeeld van femicide. De officier van justitie heeft expliciet benoemd dat deze moord een typerend voorbeeld is van femicide. Guus werd na de moord gewond aangetroffen in het appartement en is vervolgd voor doodslag met voorbedachte rade. Guus heeft een gevangenisstraf gekregen van 15 jaar. Uit het onderzoek bleek dat de relatie tussen Dionne en Guus steeds problematischer was geworden gekenmerkt door toenemende conflicten en controle van Guus over Dionne¹⁷.

Volgens getuigen en documentatie vertoonde Guus tekenen van ziekelijke controledrang en agressie, vooral nadat Dionne zwanger was geworden. Dit uitte zich in jaloers gedrag en het intensief controleren van haar contacten en verleden. Guus' jaloezie richtte zich voornamelijk op Dionnes oude vriendjes, waarover hij voortdurend vragen stelt: met wie had ze het bed gedeeld, en stonden die contacten nog in haar telefoon? Ook dwong hij haar om haar profielfoto's te veranderen zodat andere mannen haar niet meer konden zien. Guus ging zover dat hij Dionne's vriendinnen en moeder benaderde met intieme vragen over haar verleden. Hij googelde obsessief termen zoals 'Wanneer is een vrouw een slet'? En op zijn laptop vonden rechercheurs later

---

¹⁵

<https://www.om.nl/actueel/nieuws/2023/05/15/om-ombrengen-van-zwangere-vrouw-in-huissen-is-femicide-15-jaar-gevangenisstraf-geest> geraadpleegd op 20/06/2024

¹⁶

<https://www.om.nl/actueel/nieuws/2023/05/15/om-ombrengen-van-zwangere-vrouw-in-huissen-is-femicide-15-jaar-gevangenisstraf-geest> geraadpleegd op 10/05/2024

¹⁷

https://www.ad.nl/binnenland/zwangere-dionne-omgebracht-door-haar-vriend-hij-googelde-wanneer-is-een-vrouw-een-slet~a3412e58/?cb=ace24443-43d1-472d-bd80-cbc745ca95bc&auth_rd=1 geraadpleegd op 20/06/2024

documenten met tal van aantekeningen over Dionne's verleden. Deze obsessieve en controlerende gedragingen waren volgens documentatie kenmerkend voor de laatste fase van de relatie tussen Dionne en Guus¹⁸.

Dionne had meerdere keren aangegeven dat ze alleen verder wilde. Ze was twintig weken zwanger en was volgens getuigen het voortdurende bekvechten en de controle van Guus moe. Dionne had haar beslissing om alleen verder te gaan duidelijk gemaakt in berichten aan vrienden en familie waarin ze haar verlangen naar rust en een veilige omgeving voor haar ongeboren kind benadrukte.

Wanneer we deze casus analyseren vanuit het concept genderperformativiteit (Butler, 1990) kunnen Guus' acties vanuit dit perspectief niet alleen begrepen worden als een uiting van zijn persoonlijke emoties maar ook een manifestatie van bredere gendernormen en verwachtingen. Het eerste kenmerk van genderperformativiteit is het vermogen invloed uit te oefenen op de sociale werkelijkheid door herhaalde uitspraken en gedragingen (Butler, 1990). Vanuit dit perspectief zien we dat Guus' gewelddadige acties tegen Dionne niet alleen voortkomen uit persoonlijke beweegredenen maar ook uit bredere maatschappelijke verwachtingen (Harrington, 2021) rondom genderrollen. Guus zijn gevoelens van jaloezie en bezitterigheid zijn verankerd in de culturele normen (Harrington, 2021) die mannen aanmoedigen om controle uit te oefenen over hun partner. Guus zijn obsessie met het verleden van Dionne en zijn controle over haar sociale interacties kunnen vanuit dit perspectief worden begrepen als een manier om zijn eigen ideeën over mannelijkheid en traditionele genderrollen te handhaven. Traditionele mannelijkheid wordt vaak geassocieerd met dominantie, controle en het bezitten van de vrouwelijke partner (Connell et al., 2005). Door obsessief te zijn over Dionnes verleden en sociale contacten probeert Guus niet alleen controle te behouden over haar leven maar ook over haar identiteit en gedrag als vrouw. Zijn gedrag kan worden gezien als een poging een beeld te creëren waarin Dionne voldoet aan zijn ideeën van hoe een vrouw zich zou moeten gedragen en presenteren binnen hun relatie.

Guus' gedrag vertoont normatieve aspecten van genderperformativiteit, door zijn dwingende controle en verwachtingen van Dionne. Hij voelt zich gerechtigd om te bepalen wat acceptabel vrouwelijk gedrag is en straft Dionne emotioneel als zij niet voldoet aan deze verwachtingen. Zijn zoektocht naar de definitie van een 'slet' op internet impliceert dat er een aanvaarde norm bestaat over hoe vrouwen zich zouden moeten gedragen en hoe hun seksualiteit zou moeten worden uitgedrukt. Het zoeken naar deze definitie suggereert dat Guus op zoek is naar een bevestiging van zijn eigen opvattingen over wat acceptabel gedrag voor een vrouw is en dat hij Dionne beoordeelt en controleert op basis van deze normen. Het feit dat Guus deze informatie online zoekt, toont aan dat deze normatieve ideeën niet alleen in individuele opvattingen bestaan

---

18

<https://www.om.nl/actueel/nieuws/2023/05/15/om-ombrengen-van-zwangere-vrouw-in-huissen-is-femicide-15-jaar-gevangenisstraf-geest> geraadpleegd op 20/06/2024

maar ook breed gedeeld en bekrachtigd worden in de samenleving. Internetzoektochten naar dergelijke termen onthullen dat deze normen niet alleen worden doorgegeven door individuele overtuigingen maar bredere culturele en sociale constructies die voorschrijven hoe een vrouw zich dient te gedragen en waarop zij beoordeeld moet worden. Het normatieve karakter van genderperformativiteit is terug te zien in het gedrag van Guus.

Hoewel Dionne duidelijk haar onafhankelijkheid probeert te behouden door aan te geven dat ze alleen verder wilde, werden haar acties om haar eigen leven te leiden onderdrukt. Haar poging een leven voor zichzelf op te bouwen kan worden gezien als een subversieve actie (Butler, 1990) gezien zij onafhankelijk en autonoom wilde leven en haar kind zelf wilde opvoeden. Op het moment dat vrouwen proberen te ontsnappen aan de patronen die passen bij traditionele vrouwelijkheid (Eisend, 2019) lopen zij het grootste gevaar. Wanneer zij zich verzetten tegen de normatieve verwachtingen van onderdanigheid, zorgzaamheid en afhankelijkheid (Eisend, 2019) en in plaats daarvan autonomie en zelfbeschikking nastreven, kunnen mannen reageren met gewelddadige controle en machtsuitoefening (Harrington, 2021). Dit wordt geïllustreerd in het geval van Dionne die vermoord werd nadat zij probeerden haar relatie te beëindigen en een leven zonder haar dominante partner op te bouwen. Deze acties van zelfbevrijding brengen vrouwen juist in een kwetsbare positie omdat het doorbreken van gendernormen door mannen mogelijk als een bedreiging voor hun eigen status en macht wordt ervaren (Harrington, 2021). Dit leidt tot een tragische paradox waarbij vrouwen die hun rechten en vrijheid willen uitvoeren juist op dat moment worden blootgesteld aan het grootste risico van geweld.

Casus 2: Humeyra

Humeyra had een korte relatie met de veel oudere Bekir, E. Ze verbreekt deze relatie wanneer ze erachter komt dat haar vriend in werkelijkheid geen 24 is zoals hij beweerde maar 31. Ze had tegen Bekir gezegd dat zij zelf 18 was. Wanneer Bekir erachter komt dat zij 16 is, is hij woedend. Door zijn omgeving wordt hij een pedofiel genoemd en vanaf dat moment stalkt hij Humeyra en haar familie. Uit onderzoek en documentatie blijkt dat hij haar meerdere doodsb bedreigingen stuurde en een foto van een vuurwapen. Humeyra heeft meerdere keren aangifte gedaan maar dit leidde niet tot concrete maatregelen¹⁹.

Op de middag van 18 december 2018 werd de 16-jarige Humeyra vermoord in de fietsenstalling van haar school, het Rotterdam Designcollege. Ze was die dag naar school geweest toen ze haar ex-vriend Bekir E in zijn auto zag naderen. Bekir had Humeyra al lange tijd bedreigd en gestalkt. In paniek rende Humeyra terug het schoolgebouw in. Bekir liet zijn auto midden op straat staan en achtervolgde haar. Tijdens de achtervolging haalde hij een vuurwapen tevoorschijn en schoot op Humeyra. Ze viel in het fietsenhok van de school waar Bekir haar van dichtbij meerdere keren in het hoofd en lichaam schoot, wat onmiddellijk tot haar dood leidde. Kort daarna belde Bekir

---

¹⁹ <https://magazines.openbaarministerie.nl/oppoortuun/2021/04/de-zaak-humeyra> geraagdpleegd op 20/06/2024

112 en gaf hij zichzelf aan²⁰. Bij zijn aanhouding vertelde Bekir aan de agenten: 'Ik heb met rechts geschoten. Zij moest niet fucken met mij. Ze heeft gelogen over haar leeftijd. Het vuurwapen ligt in de auto' En: Weet u waarom ik het gedaan heb? Zij heeft mij ernstig in verlegenheid gebracht, meneer. Ze had gezegd dat ze ouder dan 18 was maar later bleek ze 16. Dat kan echt niet. Is ze dood?²¹' (OM, 2023).

De officier van justitie Pieter Swaak, beschreef de moord op Humeyra als een koelbloedige liquidatie²². Samen met de talloze doodsbedreigingen die Bekir Humeyra stuurde in de maanden voorafgaand aan het incident leek het bewijs voor moord overduidelijk. Toch oordeelde de rechtbank Rotterdam in haar uitspraak van 13 december 2019 anders. Voorbedachte rade kon ondanks alles echter niet bewezen worden. Bekir E. werd vrijgesproken van moord en werd veroordeeld voor doodslag tot 14 jaar gevangenisstraf met TBS en dwangverpleging. De moord op Humeyra leidde tot veel discussie over de juridische kwalificatie van het misdrijf. Het Openbaar Ministerie ging in hoger beroep om aan te tonen dat er sprake was van moord²³.

De moord op Humeyra legde tevens ernstige systeemfouten bloot in de manier waarop mishandelde en bedreigde vrouwen beschermd worden. De inspectie van Justitie en Veiligheid concludeerde dat politie, justitie en Veilig Thuis hadden gefaald. Humeyra's meldingen werden niet adequaat opgevolgd en ze had te maken met maar liefst vijftig verschillende agenten²⁴.

Het concept genderperformativiteit (1990) stelt allereerst dat gender niet iets inherent biologisch is maar sociaal geconstrueerd wordt door repetitieve handelingen en taalgebruik (Butler, 1990). In het geval van Humeyra en Bekir begon hun relatie op basis van een specifieke constructie van genderrollen waarbij Bekir als de oudere dominante partner fungeert. Wanneer de ware leeftijd van Humeyra aan het licht komt, verandert de dynamiek. Bekirs reactie, gekenmerkt door stalking en uiteindelijk moord, kan worden gezien als een extreme poging om de controle te behouden over de genderrollen die hij dacht te hebben gevestigd. Zijn gewelddadige daad kan worden geïnterpreteerd als een wanhopige poging om zijn veronderstelde mannelijke superioriteit (Harrington, 2021) te herstellen en de gevolgen van zijn verlies aan controle over Humeyra te beheersen. Het geweld van Bekir kan worden begrepen als een poging zijn mannelijkheid te herstellen middels brute kracht, wat laat zien hoe kwetsbaar en fragiel die constructie is. Alsof zijn mannelijkheid en eer iets is wat hij ieder moment kan verliezen en dient te beschermen en construeren. Opmerkelijk genoeg heeft Bekir zelf als volwassen man gelogen over zijn leeftijd, zij het met een veel groter leeftijdsverschil. Desondanks gaf de leugen van Humeyra over haar leeftijd hem het recht haar het leven te ontnemen omdat hij zo aangetast was

---

²⁰ <https://magazines.openbaarministerie.nl/opportuun/2021/04/de-zaak-humeyra> geraadpleegd op 20/06/2024

²¹ <https://magazines.openbaarministerie.nl/opportuun/2021/04/de-zaak-humeyra> geraadpleegd op 20/06/2024

²² <https://magazines.openbaarministerie.nl/opportuun/2021/04/de-zaak-humeyra> geraadpleegd op 20/06/2024

²³ <https://magazines.openbaarministerie.nl/opportuun/2021/04/de-zaak-humeyra> geraadpleegd op 20/06/2024

²⁴ <https://nos.nl/artikel/2504487-aanpak-stalking-schiet-vijf-jaar-na-moord-op-humeyra-nog-altijd-tekort> geraadpleegd op 20/06/2024

in zijn mannelijke identiteit die hij dacht te hebben gevestigd met een jongere volwassen vriendin.

Genderperformativiteit impliceert dat gender gedragingen vaak worden geïnternaliseerd en gereproduceerd binnen bestaande sociale normen en verwachtingen (Butler, 1990). Bekirs reacties zoals stalken en bedreigen laten zien hoe diep de normen van mannelijkheid en dominantie zijn verankerd in de maatschappij. Zijn obsessieve controle over Humeyra na de ontdekking van haar ware leeftijd weerspiegelt een reactie op de schending van gender – en leeftijdsgebonden normen die hij als bedreigend beschouwde voor zijn eigen identiteit als man.

Genderperformativiteit biedt ruimte voor subversie wanneer individuen niet voldoen aan de verwachtingen van gendergedrag. In dit geval kan Humeyras handeling om Bekir te confronteren met haar werkelijke leeftijd worden gezien als een daad van subversie tegenover de dominante gender- en leeftijdsgebonden verwachtingen. Dit falen om aan de normen te voldoen kan worden gezien als een prikkel voor Bekirs gewelddadige reacties waarin hij probeert de gevestigde genderrollen te handhaven.

Deze analyses roepen een aantal vragen op. Butler's (1990) theorie over genderperformativiteit biedt namelijk een perspectief op menselijk gedrag waarin men onvrijwillig handelt. Butler's theorie over genderperformativiteit (1990) berust daarmee op een mensbeeld waarin gedragingen en handelingen grotendeels gevormd worden door onbewuste en sociaal opgelegde normen die zij ook zelf in stand houden. In het licht van femicide roept dit perspectief vragen op over verantwoordelijkheid. Als we overwegen dat de uitvoering van mannelijkheid vaak gepaard gaat met geweld en de uitvoering van mannelijkheid onvrijwillig is; in hoeverre kan geweld dan als onvrijwillig worden beschouwd? Hoe moeten we de invloed van sociale normen afwegen tegen individuele verantwoordelijkheid? Deze vragen maken het complex het tweede kenmerk van genderperformativiteit te gebruiken om deze casussen te analyseren.

3.8 Deelconclusie

In dit hoofdstuk is er een diepgaande analyse uitgevoerd van femicide in Nederland door de lens van genderperformativiteit. Genderperformativiteit zoals beschreven door Judith Butler (1990) biedt een krachtig kader om de dynamieken en onderliggende patronen van femicide beter te begrijpen.

Femicide wordt vaak gedefinieerd als de moord op vrouwen vanwege hun gender maar dit begrip krijgt een extra dimensie wanneer we gender begrijpen als een performatieve constructie. Vrouwen worden niet alleen vermoord om wie ze zijn maar om hoe ze hun vrouwelijkheid uitdrukken, vooral wanneer deze uitdrukking afwijkt van normatieve verwachtingen. Vrouwen die afwijken van traditionele genderrollen door onafhankelijkheid of assertiviteit te tonen lopen vaak het grootste risico op geweld.

Het is duidelijk geworden dat femicide niet simpelweg kan worden gereduceerd tot een incident van persoonlijke aard maar eerder als een symptoom van diep gewortelde genderstructuren en machtsdynamieken binnen onze samenleving. Hierin speelt mannelijkheid een grote rol. Mannen die zich bedreigd voelen in hun mannelijkheid of zich niet kunnen verzoenen met de subversieve acties van vrouwen kunnen geweld gebruiken om hun mannelijkheid te bevestigen en handhaven. Dit patroon wordt versterkt door maatschappelijke goedkeuring van mannelijke dominantie en de afwijzing van emotionele kwetsbaarheid bij mannen. Deze rigide normen kunnen leiden tot een internalisatie van woede en frustratie, wat zich kan uiten in controle en geweld binnen relaties.

Binnen relaties waarbij femicide voorkomt is er vaak sprake van een complex spel van afhankelijkheid. Hoewel mannen traditioneel worden geassocieerd met onafhankelijkheid, kan hun machtspositie en mannelijke identiteit juist afhankelijk zijn van hun vrouwelijke partner. Dit wordt bijvoorbeeld zichtbaar bij eerwraak waar de eer van een man afhankelijk is van het gedrag van zijn vrouw of dochter.

De toepassing van genderperformativiteit als analysekader voor femicide in Nederland heeft zichtbaar gemaakt hoe rigide gendernormen en verwachtingen bijdragen aan geweld tegen vrouwen. Deze normatieve verwachtingen dwingen vrouwen vaak in ondergeschikte rollen en straffen hen wanneer ze zichzelf proberen te bevrijden uit deze rollen. De casussen van Dionne en Humeyra tonen hoe pogingen van vrouwen om zich los te maken van controlerende relaties kunnen leiden tot extreem geweld.

Hoofdstuk 4

Conclusie

4.1 Inleiding

In dit afsluitende hoofdstuk zal ik een antwoord formuleren op de centrale vraag van dit onderzoek: *Wat is de betekenis van genderperformativiteit in femicide in Nederland?* Dit onderzoek is gestructureerd in drie deelvragen die gezamenlijk inzicht geven in de betekenis van genderperformativiteit in femicide in Nederland. In dit hoofdstuk weergeef ik de essentie van de bevindingen uit de voorgaande hoofdstukken om zo een omvattend antwoord te geven op de hoofdvraag. Vervolgens zal ik de praktische en theoretische implicaties van dit onderzoek bespreken. Tot slot reflecteer ik in de discussie op de bredere maatschappelijke, wetenschappelijke en humanistische relevantie van de bevindingen van deze thesis.

4.2 Genderperformativiteit

In hoofdstuk één is onderzocht wat Judith Butler (1990) verstaat onder genderperformativiteit en hoe dit concept zich manifesteert in de huidige Nederlandse samenleving. Hieruit kwam naar voren dat Butlers (1990) werk - met name *Gender Trouble* - een cruciaal keerpunt vormt in de genderstudies door haar kritiek op traditionele opvattingen over gender en haar nadruk op de performatieve aspecten van gender. Butler (1990) stelt namelijk dat gender geen vaststaande identiteit is maar een reeks handelingen die voortdurend worden herhaald binnen een sociale en culturele orde. In hoofdstuk één is beschreven dat Butlers (1990) theorie is geworteld in het poststructuralisme waarbij ze voortbouwt op ideeën van filosofen zoals Foucault en Derrida. Deze denkers benadrukken de rol van taal, discours en macht in de constructie van identiteit. Butler breidt deze ideeën uit door te stellen dat gender niet alleen door taal maar ook door alledaagse handelingen zoals gedrag en kleding wordt gevormd. Genderperformativiteit impliceert dus dat genderidentiteiten niet inherent zijn maar voortdurend worden geproduceerd en gereproduceerd door middel van herhaalde handelingen. Verder is het concept genderperformativiteit uiteengezet aan de hand van drie kenmerken. Het eerste kenmerk van genderperformativiteit is de scheppende kracht van taal en handelingen: gender wordt gecreëerd door herhaalde uitspraken en gedragingen die de sociale realiteit vormen. Het tweede kenmerk is het normatieve en onvrijwillige karakter van genderperformativiteit waarbij individuen gebonden zijn aan bestaande sociale normen die hun gedrag sturen en reproduceren. Het derde kenmerk is de subversieve potentie van genderperformativiteit die ruimte biedt om bestaande gendernormen uit te dagen en te veranderen.

4.3 Femicide in Nederland

In hoofdstuk twee is het fenomeen femicide gedefinieerd en onderzocht. In de beantwoording van deelvraag twee wordt femicide gedefinieerd als de moord op vrouwen omdat ze vrouwen zijn. Ondanks het gebrek aan een eenduidige internationale definitie is er consensus dat femicide

de meest extreme vorm van gendergerelateerd geweld is gemotiveerd door misogynie of eigenaarschap over vrouwen. Er is in hoofdstuk twee onderscheid gemaakt tussen intieme en niet-intieme femicide. Intieme femicide is in Nederland de meest voorkomende vorm van femicide en refereert aan de moord op een vrouw door haar partner of ex-partner. Hoofdstuk twee belicht ook specifieke casussen in Nederland waar femicide een serieus maatschappelijk probleem is. De Nordic paradox toont aan dat zelfs in landen met een hoge mate van gendergelijkheid, zoals Nederland, gendergerelateerd geweld nog steeds veelvuldig voorkomt. Het blijkt een misvatting te denken dat in geëmancipeerde landen zoals Nederland geweld tegen vrouwen minder voorkomt. Vermoedelijk roept de emancipatie van vrouwen op de arbeidsmarkt agressie bij mannen op in de privésfeer. Verder heeft het Nederlandse beleid herhaaldelijk kritiek gekregen vanwege een genderneutrale aanpak die de realiteit van femicide en de onderliggende machtsverhoudingen tussen mannen en vrouwen niet altijd erkent.

4.4 De betekenis van genderperformativiteit in femicide in Nederland

In de eerste twee hoofdstukken is een fundament gelegd voor het begrip van zowel genderperformativiteit als femicide. Met deze basis richtte hoofdstuk drie zich op een diepere analyse van femicide in Nederland door de lens van genderperformativiteit. Hier werd duidelijk dat wanneer femicide wordt gedefinieerd als de moord op vrouwen omdat zij een vrouw is en het vrouw-zijn wordt geïnterpreteerd als een performatieve constructie, dit betekent dat vrouwen worden vermoord vanwege de manier waarop zij hun gender uitvoeren. Wanneer we gender begrijpen als een performatieve constructie betekent dit dus dat vrouwen niet alleen vermoord worden omdat zij vrouw zijn maar om hoe zij het vrouw-zijn uitvoeren. Vooral wanneer vrouwen uitdrukking geven aan vrouwelijkheid op een manier die afwijkt van normatieve verwachtingen en traditionele normen van vrouwelijkheid lopen vrouwen gevaar. Femicide door de lens van genderperformativiteit toont ook het onvermogen van mannen om om te gaan met vrouwelijke onafhankelijkheid en subversie. Het construct mannelijkheid lijkt extreem fragiel en te worden geconstrueerd in relatie tot en met vrouwen en dit maakt hen kwetsbaar voor geweld. De rigide en vaak gewelddadige uiting van mannelijkheid in gevallen van femicide kan worden gezien als een reactie van mannen die hun mannelijke identiteit bedreigd zien en geweld gebruiken om hun masculiniteit te handhaven. Mannen die zich bedreigd voelen in hun mannelijkheid of zich niet kunnen verzoenen met de subversieve acties van vrouwen kunnen geweld gebruiken om hun mannelijkheid te bevestigen en te handhaven. Dit patroon wordt versterkt door maatschappelijke goedkeuring van mannelijke dominantie en de afwijzing van emotionele kwetsbaarheid bij mannen, wat kan leiden tot internalisatie van woede en frustratie, en zich uiteindelijk kan uiten in controle en geweld binnen relaties. Dit suggereert dat femicide ook begrepen kan worden als een symptoom van diepgewortelde genderstructuren en machtsdynamieken binnen onze samenleving. Door de toepassing van genderperformativiteit op femicide in Nederland is zichtbaar geworden hoe rigide gendernormen en verwachtingen bijdragen aan geweld tegen vrouwen. Deze normatieve verwachtingen dwingen vrouwen vaak in ondergeschikte rollen en straffen hen wanneer ze zichzelf proberen te bevrijden uit deze rollen.

Verder onthult femicide ook hoe vrouwelijkheid niet alleen als kwetsbaarheid wordt geconstrueerd maar ook actief wordt benut binnen patriarchale structuren. Vrouwen worden vaak gereduceerd tot traditionele rollen zoals echtgenote, moeder of partner waarbij hun waarde en veiligheid sterk verbonden zijn met hun onderdanigheid en toewijding aan mannen. Nederlandse vrouwen lopen de meeste kans vermoord te worden wanneer zij hun man verlaten. Schrijvend maar waar wijst dit erop dat de veiligheid van Nederlandse vrouwen in het kader van femicide afhankelijk is van hun naleving van traditionele genderrollen. De casussen van Dionne en Humeyra maken zichtbaar hoe pogingen van vrouwen om zich los te maken van controlerende relaties kunnen leiden tot extreem geweld. Deze tragische voorbeelden onderstrepen de gevaren waarmee vrouwen in Nederland kunnen worden geconfronteerd wanneer zij proberen te ontsnappen aan de beperkende verwachtingen die aan hen worden opgelegd door de maatschappij en hun partners.

4.5 Praktische en theoretische implicaties

De bevindingen van dit onderzoek tonen de noodzaak voor een gendersensitief beleid in Nederland. In het Nederlandse beleid wordt vaak teruggegrepen op zogenaamd genderneutraal onderzoek, wat suggereert dat zowel vrouwen als mannen evenzeer slachtoffer en dader kunnen zijn. Dit strookt echter niet met de realiteit van femicide en huiselijk geweld tegen vrouwen in Nederland (Romkens et al., 2023; Guns et al., 2020). Het huidige genderneutrale beleid gaat vaak uit van de veronderstelling dat mannen en vrouwen evenzeer slachtoffer of dader kunnen zijn maar dit negeert de specifieke kwetsbaarheid van vrouwen. Wanneer beleid niet gendersensitief is faalt het in het bieden van adequate bescherming aan vrouwen omdat het de unieke aard van het geweld dat tegen hen wordt gepleegd niet erkent. Gendersensitief beleid is essentieel omdat het erkent dat mannen en vrouwen verschillende risico's en ervaringen hebben. Beleidsmakers moeten zich bewust zijn van de verschillen tussen genders en deze verschillen expliciet erkennen en adresseren in hun beleid. Het is dus van cruciaal belang bij het aanpakken van problemen zoals femicide waarbij specifiek vrouwen worden vermoord omdat ze vrouw zijn vaak door mannen die hun mannelijk bedreigd voelen erkenning is voor deze verschillen.

De bevindingen van dit onderzoek benadrukken dus niet alleen de specifieke kwetsbaarheid van vrouwen maar ook de noodzaak om schadelijke vormen van mannelijkheid centraal te stellen in beleid en preventieprogramma's tegen femicide. Huidig beleid richt zich hoofdzakelijk op de bescherming van slachtoffers, maar voor duurzame verandering is het belangrijk om ook daders te betrekken. Zweden biedt hierbij een waardevol voorbeeld met hun nationale strategie voor de preventie en bestrijding van geweld tegen vrouwen waarbij mannen actief worden betrokken in de oplossing²⁵. Zweden erkent dat schadelijke mannelijkheid bijdraagt aan het geweld van

---

25

https://atria.nl/nieuws-publicaties/geweld-tegen-vrouwen/wat-is-femicide/?gad_source=1&gclid=CjwKCAjw_Na1BhAIEiwAM-dm7AisJi2sNqJKh0OsOdv14NbmY92UDn161DC-o84skee7fSK-TwyL9hoCOCcOAvD_BwE
geraadpleegd op 09/08/2024

mannen tegen vrouwen wat jaarlijks enorme menselijke en maatschappelijk leed en kosten met zich meebrengt. Om dit geweld te voorkomen, promoot Zweden een strategie die organisaties helpt om samen te werken aan geweldspreventie²⁶. Een belangrijk aspect van deze strategie is het aanpakken van beperkende gendernormen die mannen aanmoedigen om agressief en dominant te zijn en emoties te onderdrukken. Door deze destructieve normen te doorbreken kan schadelijk gedrag worden voorkomen wat essentieel is voor het bevorderen van gendergelijkheid en het beëindigen van geweld tegen vrouwen²⁷. Kortom, op basis van de bevindingen van dit onderzoek onderschrijft dit onderzoek de kritiek die Nederland heeft ontvangen aangaande haar genderneutrale beleid. Verder sluit dit onderzoek aan bij suggesties van Atria. Atria doet onderzoek naar seksueel geweld en ex-partner geweld met als doel gendergerelateerd geweld te voorkomen²⁸. Zij stellen dat er te weinig onderzoek is gedaan naar femicide in Nederland en dat het noodzakelijk is gendersensitief beleid te ontwikkelen om de specifieke risico's voor vrouwen in heteroseksuele relaties te kunnen voorkomen.

Daarnaast hebben de resultaten van dit onderzoek ook wetenschappelijke implicaties. De toepassing van Judith Butler's theorie van genderperformativiteit op femicide draagt bij aan de uitbreiding en verfijning van het theoretisch kader van genderstudies in relatie tot gendergerelateerd geweld. Het onderzoek laat zien hoe abstracte theorieën in de praktijk kunnen worden toegepast en getoetst, wat leidt tot een dieper begrip van de relatie tussen gendernormen en geweld. Verder illustreert dit onderzoek de waarde van een interdisciplinaire benadering waarbij inzichten uit genderstudies, criminologie en filosofie worden gecombineerd om complexe sociale fenomenen zoals femicide te begrijpen wat leidt tot een holistische benadering van een ernstig maatschappelijk probleem.

Hoewel deze studie kwalitatief van aard is, zou een kwantitatief vervolgonderzoek dat statistische verbanden onderzoekt tussen gendernormen en het aantal femicidegevallen in verschillende regio's aanvullende inzichten kunnen bieden. Dit zou kunnen helpen om de theorieën die voortkomen uit kwalitatieve analyses te toetsen en te verfijnen.

Verder is er specifiek naar de Nederlandse context van femicide gekeken door een beeld te schetsen van het Nederlandse beleid en de vormen van femicide die het meest voorkomen en door twee casussen uit Nederland te analyseren. Dit onderzoek was echter slechts een verkenning om middels het concept genderperformativiteit naar casussen van femicide in Nederland te

²⁶

<https://swedishgenderequalityagency.se/men-s-violence-against-women/violence-prevention/5-steps-for-violence-prevention/> geraadpleegd op 09/08/2024

²⁷

<https://swedishgenderequalityagency.se/men-s-violence-against-women/violence-prevention/5-steps-for-violence-prevention/> geraadpleegd op 09/08/2024

²⁸

https://atria.nl/nieuws-publicaties/geweld-tegen-vrouwen/wat-is-femicide/?gad_source=1&gclid=CjwKCAjw_Na1BhAIEiwAM-dm7AisJi2sNqJKh0OsOdv14NbmY92UDn161DC-o84skee7fSK-TwyL9hoCOCcOAvD_BwE geraadpleegd op 09/08/2024

kijken. Met slechts twee gevallen kan geen representatieve conclusie worden getrokken voor alle femicide gevallen in Nederland. Toekomstig onderzoek zou meerdere casussen moeten onderzoeken om een representatiever beeld te krijgen van femicide in Nederland.

4.5 Discussie

Dit onderzoek is geschreven met een wetenschappelijke, maatschappelijke en humanistische relevantie. In deze discussie reflecteer ik op de bevindingen van het onderzoek en plaats ik deze in een bredere context. Allereerst bespreek ik de maatschappelijke en feministische relevantie. Vervolgens evalueer ik de wetenschappelijke relevantie door de theorie van Butler kritisch te bespreken. Ten slotte reflecteer ik op de humanistische relevantie van de resultaten van dit onderzoek.

Het onderzoek naar genderperformativiteit in femicide in Nederland plaatst zich binnen een breder maatschappelijk en feministisch debat over gendergerelateerd geweld in Nederland (Römkens et al., 2023). Zo roept het de vraag op of we de positie van de vrouw bevorderen door te vechten voor gelijkheid of door erkenning van verschil? Hoewel het één het ander niet per definitie uitsluit, leidt het volgens Thompson (2019) wel tot maatschappelijke discussies. Moet gender in onze taal juist worden opgeheven? En hoe kunnen we dan urgente genderproblematiek nog gericht definiëren? Al decennia vechten feministen voor gelijkheid tussen man en vrouw door te benadrukken dat we gelijk zijn. Deze inzet heeft veel positieve verandering teweeg gebracht voor de positie van de vrouw in het politieke en sociale leven (Wood, 2008). In het geval van femicide lijkt het juist noodzakelijk niet genderneutraal te zijn maar gendersensitief. Dat betekent dat er onderscheid gemaakt wordt tussen man en vrouw en dat vrouwen andere problematiek ervaren binnen onze samenleving. Het land is herhaaldelijk bekritiseerd door zowel nationale als internationale organisaties voor het hanteren van een genderneutraal beleid dat onvoldoende rekening houdt met de specifieke dynamieken en risico's die vrouwen lopen (GREVIO, 2022). Tijdens het schrijven van deze thesis werd een nieuw beleidsplan gelanceerd dat erkent dat gender een cruciale rol speelt in zowel het voorkomen als het herkennen van femicide. Dit plan markeert een belangrijke verschuiving in het Nederlandse visie op femicide waarin nu expliciet wordt erkend dat femicide een gendergerelateerd probleem is dat specifieke aandacht en aanpak vereist²⁹. Het plan richt zich op het beter herkennen van geweldssignalen door instanties zoals politie, justitie en Veilig Thuis en het eerder ingrijpen bij huiselijk geweld om escalatie te voorkomen. Het is echter belangrijk om te benadrukken dat dit slechts een plan is en dat concrete beleidsvoering en daadwerkelijke verandering nog moet plaatsvinden.

Ook positioneert dit onderzoek zich binnen een breder wetenschappelijk debat. Dat maakt het relevant de keuze voor Judith Butlers (1990) theorie kritisch te evalueren. Haar werk is ontwikkeld in een specifieke tijd en context en reflecteert op gender binnen het kader van heteronormativiteit wat niet alle genderdynamieken volledig omvat (Tyler, 2020). Toen Butler

---

²⁹ [Plan van aanpak Stop Femicide! gepresenteerd | Nieuwsbericht | Rijksoverheid.nl](#) geraadpleegd op 26/06/2024

haar werk publiceerde werd gender vaak gezien als een binaire categorie (man/vrouw) die sterk verbonden was met heteronormatieve verwachtingen en rollen. Sindsdien is ons begrip van gender echter ontwikkeld. Er is nu erkenning dat gender niet alleen een kwestie is van man of vrouw, maar dat er een breed spectrum van genderidentiteiten bestaat. Dit omvat non-binaire, genderfluide en andere identiteiten die niet binnen de traditionele binaire opvattingen passen (Tyler, 2020). De afgelopen decennia zijn er dus veel ontwikkelingen geweest op het gebied van genderdiversiteit, dit komt niet ter sprake in haar werk uit 1990. Hoewel femicide in Nederland hoofdzakelijk voorkomt in heteroseksuele liefdesrelaties en heteronormativiteit een grote rol speelt in femicide in Nederland zou toekomstig onderzoek mogelijk baat hebben bij het integreren van diverse genderperspectieven om een breder begrip van femicide te verkrijgen. Er zijn overigens ook mannen die vermoord worden door vrouwen in heteroseksuele liefdesrelaties hoewel de cijfers hiervan veel lager zijn, komt dit wel voor en hier heb ik in dit onderzoek geen aandacht aan besteed. Hierdoor rijst de vraag welke betekenis genderperformativiteit heeft in deze moorden?

Verder impliceert de theorie van Butler (1990) een bepaald mensbeeld dat veronderstelt dat men onvrijwillig handelt naar normatieve verwachtingen in de maatschappij. Er zijn echter filosofen en sociologen die hier genuanceerder naar kijken en de theorie van Butler (1990) biedt slechts één perspectief hierop. Dat is een bepaald perspectief op de werkelijkheid waarmee nu is gekeken naar femicide. In bijvoorbeeld Nussbaum (1999) haar visie hebben mensen altijd de mogelijkheid om tegen deze normen in te gaan en nieuwe betekenissen te creëren. Nussbaum (1999) bekritiseert Butler's (1990) benadering omdat ze vindt dat het te deterministisch is. Volgens Nussbaum (1999) impliceert Butler's (1999) theorie dat individuen zich gedwongen voelen om zich te conformeren aan bestaande genderrollen en -normen. Nussbaum (1999) benadrukt het belang van individuele autonomie en keuzevrijheid in het vormgeven van identiteit. Ze suggereert dat Butler's (1990) focus op performativiteit de rol van individuele keuze verwaarloost. Hoewel Butler (1990) ook de mogelijkheid tot subversie benoemt schrijft zij wel expliciet dat genderperformativiteit een onvrijwillig en normatief karakter heeft. Ook zijn aspecten van haar theorie moeilijk toepasbaar op zo een concreet maatschappelijk probleem als femicide, want in hoeverre kan ik beoordelen of een man onvrijwillig en vanuit een normatief kader handelt op basis van nieuwsartikelen? Die vraag brengt mij op een ander punt van overweging aangaande deze thesis.

Er is specifiek gekeken naar de Nederlandse context van femicide door een beeld te schetsen van het Nederlandse beleid en de vormen van femicide die het meest voorkomen en door twee casussen uit Nederland te analyseren. Dit onderzoek was echter slechts een verkenning om middels het concept genderperformativiteit naar casussen van femicide in Nederland te kijken. Met slechts twee gevallen kan geen representatieve conclusie worden getrokken voor alle femicide gevallen in Nederland. Bovendien is het tweede kenmerk van genderperformativiteit - dat genderperformativiteit een normatief en onvrijwillig karakter heeft - moeilijk te analyseren

op basis van nieuwsartikelen. Het beoordelen van de mate waarin een man handelt vanuit een onvrijwillig normatief kader of vanuit een eigen keuze blijft complex. De beperkingen van Butlers theorie in praktische toepassingen zijn duidelijk en andere filosofen bieden mogelijk waardevolle aanvullingen die kunnen helpen bij het analyseren van gendergerelateerd geweld. Over het algemeen biedt Butler's theorie (1990) echter een waardevol kader dat nog steeds relevant blijkt om de heteronormatieve tendensen die leven in de Nederlandse samenleving - en een grote rol spelen in femicide - te analyseren.

Tot slot is deze thesis ook geschreven met een humanistische relevantie. Eerder schreef ik hierover dat ieder mens het recht heeft op een leven vrij van geweld (Derkx, 2011; Van Praag, 2009). De humanistische relevantie van dit onderzoek ligt onder meer in het erkennen en adresseren van het fundamentele recht van ieder mens om vrij van geweld te leven, een kernwaarde binnen het humanisme. Dit onderzoek heeft aangetoond dat gendergerelateerd geweld, en in het bijzonder femicide, niet alleen een schending van dit fundamentele recht is, maar ook diep geworteld is in maatschappelijke structuren en rigide gendernormen die vrouwen in gevaar brengen.

Uit de bevindingen blijkt verder dat vrouwen in Nederland het grootste risico lopen om vermoord te worden wanneer zij zich onttrekken aan traditionele genderrollen, bijvoorbeeld door een relatie te beëindigen. Dit impliceert dat de vrijheid van vrouwen om hun leven en keuzes vorm te geven volgens hun eigen wensen sterk wordt beperkt door patriarchale normen die hen terug duwen in onderdanige en afhankelijke posities. Dit vormt een ernstige aantasting van hun autonomie en waardigheid, centrale waarden binnen het Humanisme (Derkx, 2011).

Hoewel het Humanistisch Verbond expliciet aandacht schenkt aan feminisme, gendervrijheid, inclusiviteit en waardigheid van ieder mens zijn er geen expliciete uitspraken of standpunten ingenomen ten aanzien van femicide als structureel maatschappelijk probleem. De conclusie van dit onderzoek roept op tot een bredere maatschappelijke erkenning van femicide als een structureel probleem dat niet alleen individuele slachtoffers treft maar een symptoom is van diepgewortelde ongelijkheden en machtsdynamieken. Dat vrouwen in Nederland het meeste gevaar lopen om vermoord te worden wanneer zij hun relatie beëindigen is veelzeggend en alarmerend. De plek waar vrouwen zich het veiligst zouden moeten voelen, hun thuis, blijkt het gevaarlijkste om niet te voldoen aan gendernormen. Vanuit een humanistisch perspectief vraagt dit om een gezamenlijke inspanning om deze structuren te doorbreken en te werken aan een samenleving waarin iedereen, ongeacht gender, veilig is en kan leven volgens eigen waarden en overtuigingen.

Literatuurlijst

- Boom, A. T. (2016). Slachtoffers van misdrijven door intimi, kennissen of vreemden.
- Bracke, S. (2011). Het engagement van de kritiek: het denken van Judith Butler. **Tijdschrift Karakter 2011** (33).
- Butler, J., & Trouble, G. (1990). Feminism and the Subversion of Identity. *Gender trouble*, 3(1), 3-17.
- Butler, J. (2017). Bodies that matter. In **Feminist Theory and the Body** (pp. 235-245). Routledge.
- Butler, J. (2024). Who's afraid of gender?. Knopf Canada.
- Capaldi, D. M., Knoble, N. B., Shortt, J. W., & Kim, H. K. (2012). A systematic review of risk factors for intimate partner violence. **Partner Abuse*, 3*(2), 231-280.
- Connell, R. W., & Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic masculinity: Rethinking the concept. **Gender & Society*, 19*(6), 829-859.
- Corradi, C., Marcuello-Servós, C., Boira, S., & Weil, S. (2016). Theories of femicide and their significance for social research. **Current Sociology*, 64*(7), 975-995.
- Dawson, M., & Carrigan, M. (2021). Identifying femicide locally and globally: Understanding the utility and accessibility of sex/gender-related motives and indicators. **Current Sociology*, 69*(5), 682-704.
- Derckx, P. (2011). *Humanisme, zinvol leven en nooit meer'ouder worden': Een levensbeschouwelijke visie op ingrijpende biomedisch-technologische levensverlenging*. ASP/VUBPRESS/UPA.
- Duits, L. (2017). *Dolle mythes: een frisse factcheck van feminisme toen en nu*. Amsterdam University Press.
- Eisend, M. (2019). Gender roles. **Journal of Advertising*, 48*(1), 72-80.
- Ellemers, N. (2018). Gender stereotypes. **Annual Review of Psychology*, 69*, 275-298.
- Ferguson, C. J. (2023). The American psychological Association's practice guidelines for men and boys: Are they hurting rather than helping male mental wellness?. **New Ideas in Psychology*, 68*, 100984.

- Fetterolf, J. C., & Rudman, L. A. (2014). Gender inequality in the home: The role of relative income, support for traditional gender roles, and perceived entitlement. **Gender Issues, 31**, 219-237.
- Fox, J., Cruz, C., & Lee, J. Y. (2015). Perpetuating online sexism offline: Anonymity, interactivity, and the effects of sexist hashtags on social media. **Computers in Human Behavior, 52**, 436-442.
- Gracia, E., & Merlo, J. (2016). Intimate partner violence against women and the Nordic paradox. **Social Science & Medicine, 157**, 27-30.
- Grzyb, M., Naudi, M., & Marcuello-Servós, C. (2018). Femicide definitions. In **Femicide across Europe** (pp. 17-32). Policy Press.
- Guns, W. M., & Janssen, J. H. L. J. (2020). Gender en geweld: over hoe Nederland laveert tussen genderneutraliteit en internationale aandacht voor geweld tegen vrouwen. **Proces: Tijdschrift voor Strafrechtpleging, 99*(5)*, 394-404.
- Harrington, C. (2021). What is “toxic masculinity” and why does it matter?. **Men and Masculinities, 24*(2)*, 345-352.
- Katz, J. (2006). *Macho Paradox: Why some men hurt women and how all men can help*. Sourcebooks, Inc.
- Luján Pinelo, A. (2015). *A theoretical approach to the concept of femicide/feminicide* (Master's thesis).
- Manne, K. (2017). *Down girl: The logic of misogyny*. Oxford University Press.
- Marcuello-Servós, C., Corradi, C., Weil, S., & Boira, S. (2016). Femicide: A social challenge. **Current Sociology, 64*(7)*, 967-974.
- Meyerhoff, M. (2015). *Gender performativity*. Victoria University of Wellington, New Zealand.
- Messerschmidt, J. W. (2017). Masculinities and femicide. **Qualitative Sociology Review, 13*(3)*, 70-79.
- Nussbaum, M. C. (1999). *Sex and social justice*. Oxford University Press

- Paiva, R. (2019). # MeToo, feminism and femicide in Brazil. *Interactions: Studies in Communication & Culture*, 10(3), 241-255.
- Parent, M. C., Gobble, T. D., & Rochlen, A. (2019). Social media behavior, toxic masculinity, and depression. *Psychology of Men & Masculinities*, 20(3), 277.
- Van Praag, J. P. (2009). Geestelijke verzorging op humanistische grondslag.
- Reingle, J. M. (2014). Victim–offender overlap. *The Encyclopedia of Theoretical Criminology*.
- Russell, D. E. (2008). Femicide: Politicizing the killing of females. *Strengthening Understanding of Femicide*, 27*, 27-32.
- Russell, D. E. (2021). My Years Campaigning for the Term Femicide. *Dignity: A Journal of Analysis of Exploitation and Violence*, 6*(5), 6.
- Rutgers & Atria. (2020). Genderrollen en geweld in relaties. Geraadpleegd van Rutgers.
- Sykes, S., & Hopner, V. (2024). Tradwives: Right-Wing Social Media Influencers. *Journal of Contemporary Ethnography*.
- Ten Zweege, T. (2023). Femicide: Tot de dood ons scheidt. Singel Uitgeverijen.
- Thijs, P., Keuzenkamp, S., & Gijsberts, M. (2022). Genderstereotypen in Nederland. Geraadpleegd van Atria.
- Thompson, R. (2019). Feminist thought and transcending the gender binary. *The Classic Journal*.
- Tyler, M. (2020). Judith Butler and organization theory. Routledge.
- Van Heesch, M. (2024). De kleine Butler. Amsterdam: Atlas Contact.
- Walker, L. E. (1999). Psychology and domestic violence around the world. *American Psychologist*, 54*(1), 21.
- Weil, S. (2016). Making femicide visible. *Current Sociology*, 64*(7), 1124-1137.

Weil, S., & Mitra vom Berg, N. (2016). Femicide of girls in contemporary India. **Ex aequo*, 34*, 31-43.

Weil, S., Corradi, C., & Naudi, M. (2018). *Femicide across Europe: Theory, research and prevention* (p. 200). Policy Press.

Widyono, M. (2008). Conceptualizing femicide. In An opening panel discussion for the meeting was co-sponsored by the Interagency Gender Working Group (IGWG) of the US Agency for International Development.

Williams, J. (2005). *Understanding Poststructuralism*. Chesham: Acumen.

Wood, J. T. (2008). Critical feminist theories. In **Engaging theories in interpersonal communication: Multiple perspectives** (pp. 323-334).

Zahay, M. L. (2022). What "Real" Women Want: Alt-Right Femininity Vlogs as an Anti-Feminist Populist Aesthetic. **Media and Communication*, 10*(4), 170-179.

Zebadúa-Yañez, V. (2005). Killing as performance: Violence and the shaping of community. **E-misférica*, 2*(2).